

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA**

Rimvydas Kazakevičius

Edukologijos magistrantūros
studentas

PEDAGOGŲ POŽIŪRIS Į EDUKACINES NOVACIJAS IR JŲ DIEGIMĄ

Magistro darbas

Mokslinė vadovė
doc. Dalia Augienė

Darbas originalus.....R. Kazakevičius

Šiauliai, 2006

SANTRAUKA

Pedagogų požiūris į edukacines novacijas ir jų diegimą

Lietuva išgyvena kultūrinį, ekonominį, socialinį, dvasinį virsmą, todėl būtina kurti įvairialyę, diferencijuotą ugdymo institucijų sistemą, kur būtų sudarytos sąlygos kiekvienam vaikui rinktis tinkamiausią, jo gabumus, polinkius, interesus, motyvus atitinkantį ugdymosi būdą. Todėl novacijų ir jų diegimas bei tyrimai tampa ypač svarbūs.

Darbo tyrimo objektas yra edukacinės novacijos ir jų diegimas. Tyrimo dalykas - pedagogų novacinė veikla. Pedagogai priešinasi diegiamoms novacijoms - tyrimo problema, hipotezė: kad ugdymo įstaigų pedagogai - pokyčiams ir novacijoms priešinasi.

Atlikus tyrimą ir išanalizavus gautus duomenis išryškėjo tai, kad pedagogų konservatyvumas, novacijų prasmės nesuvokimas, informacijos stoka, bei nenoras tobulėti stabdo novacijų atėjimą į ugdymo įstaigas. Todėl yra labai svarbu pedagogų švietimas šiuo klausimu. Taip pat yra reikalinga vadovų ir pedagogų bendravimas, problemų, susijusių su naujovių atėjimu, sprendimas, norint išvengti bet kokio pasipriešinimo diegiant novacijas.

SUMMARY

Teachers' attitude to educative innovations and their implementation

Lithuania experiences cultural, economical, social and moral change, then it is necessary to create miscellaneous and differentiated system of education institutions, with the right conditions for every child to choose the individual method of education according to his capabilities, likes, interests, - motivation. Therefore innovations, implementation and researches become critically important.

The research object is innovations in education and its implementation. The research subject is innovative activities of the schoolteachers. The pedagogues resist innovations - that is the problem in this research, hypothesis - the pedagogues resist to innovations and changes.

When the research was finished and the data analyzed, the following results were obtained: the conservative attitude of pedagogues, incomprehension of innovation significance, lack of information and reluctance for perfection stop innovations from coming to educational institutions. Therefore the education of pedagogue is very important. The communication among headmasters and teachers and solution of the problems, connected with innovations, is equally important, in order to avoid resistance while implementing it.

TURINYS

ĮVADAS.....	3
1. NOVACIJŲ APIBRĖŽIMO BEI KLASIFIKACIJOS PROBLEMINIAI ASPEKTAI..	9
1.1. Novacijų samprata ir klasifikacija.....	9
1.2. Novacijų diegimo strategijos bei diegimo lygmenys.....	16
2. PEDAGOGŲ PASIPRIEŠINIMAS NOVACIJOMS.....	21
2.1. Pasipriešinimo novacijoms bei pokyčiams priežastys.....	21
2.2. Pasipriešinimo edukacinėms novacijoms tipai.....	31
3. PEDAGOGŲ POŽIŪRIO Į MOTYVACIJAS TYRIMAS.....	35
3.1. Pedagogų novacinės veiklos raiška ir valdymas, tyrimo metodika.....	35
3.1. Tyrimo duomenų analizė.....	36
IŠVADOS.....	57
REKOMENDACIJOS.....	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	59
PRIEDAI.....	62

IVADAS

Socialinis temos pagrindimas. Šiuolaikinė visuomenė išgyvena laikotarpį pasižymintį intensyviu globalizavimu, žinių ir informacinės visuomenės kokybių siekių bei lydimą įvairių technologinių, politinių, socialinių bei kultūrinių pasikeitimų. Bendrame kaitos kontekste transformacijų procesai akumuliuoja ir generuoja visas gyvenimo sritis apimančias novacijas, o jų plėtojimo problematika tampa labai aktuali ir reikšminga suvokiant, kad novacijų efektyvumas daugeliu atžvilgių sąlygoja transformacijų sėkmę ir lemia politikos, socialinės srities bei ekonomikos reformų rezultatus. Taigi novacijų ir jų diegimo tyrimai tampa ypač svarbūs.

Siekiant atskleisti mokyklos paskirties ir sampratos kaitos tendencijas pasaulio kontekste, svarbu įvertinti kaitos priežastį - pasaulyje vykstančias socialines transformacijas. Šis virsmas veikia visuomenės vystymąsi (socialinius, ekonominius, politinius ir kultūrinius santykius) - ryškėja nauji prioritetai, naujos orientacijos, susiduriama su mažai tyrinėtomis šio virsmo pasekmėmis (globalizacija, ekologija). Tai bendrieji pasikeitimai, kurie lemia pokyčius visose srityse, taip pat ir švietimo srityje. Socialinių transformacijų analizė leidžia atskleisti švietimo tikslų dinamiką, pagrįsti mokyklai kylančių naujų reikalavimų svarbą bei mokyklos išsipareigojimą ir pastangas atliepti šiuos visuomenės poreikius (Simonaitienė, 2004).

Reformų įgyvendinimo sėkmę daugiausia lemia aktyvus visos visuomenės dalyvavimas pertvarkos procese, geranoriška vietos bendruomenės parama. Tėvų, mokinių, pedagogų nuolatinis dėmesys mokyklai, jos rūpesčiams ir problemoms, siekimas padėti jai savo patyrimu, siūlymais, kritiniu esamos padėties vertinimu kuria tą dvasinę terpę, kurioje tik gali skleistis bet kokių socialinių reformų žiedai ir bręsti visų laukiami vaisiai. (Švietimo studijų sąsiuvinis, 1997)

Lietuva, atgavus nepriklausomybę ir pradėjus reformuoti bei modernizuoti šalies švietimo sistemą, įvairiose švietimo institucijose diegiama gausybė edukacinių novacijų - sukurtų Lietuvos edukologijos mokslininkų ir pedagogų praktikų bei patekusių iš kitų šalių, įžengė į itin sparčios kaitos, kupiną naujų iššūkių amžių. Jis kelia naujus reikalavimus ir asmeniui, ir visuomenei, kartu - ir juos ugdančiai švietimo sistemai. Globalizacija, informacijos sprogimas, sparti kaita, visuomenės išsiskaidymas - tai iššūkiai, kurie esmingai sureikšmina socialinį ir kultūrinį švietimo vaidmenį. Į juos visuomenė gali atsakyti, tik remdamasi šiuolaikine, nuolat

atsinaujinančia, švietimo sistema. Taigi švietimo kaita - dabarties būtinybė. Švietimas privalo nuolat keistis, kad deramai atliktų savo paskirtį - tarnautų sparčiai kintančios visuomenės poreikiams. Kita vertus, švietimas turi nuolat stiprinti savo galias, kad sparčios kaitos sąlygomis padėtų visuomenei išlikti savimi, padėtų išsaugoti jos tapatybę.

Lietuva, kaip ir visos kitos buvusios sovietinio režimo šalys, taip pat sparčiai reformuoja savo šalies švietimo sistemą, atsikrato sovietinės kultūros įtakos, atsiveria gyvam vaisingam dialogui su humanistines vertybes akumuliravusia Vakarų Europos kultūra. (Lietuvos švietimo reformos gairės, 1993). Kas nutinka organizacijoms ir jų darbuotojams, kai juos supantis pasaulis keičiasi tokiais pašėlusiais tempais? Organizacijos struktūros, skatinimo - sistemos, žmogiškųjų išteklių valdymas ir vadovavimo stiliai, kurie sėkmingai veikdavo pirmus šešis XX a. dešimtmečius, ne visada atitinka dabarties reikalavimus ir tendencijas (Cibulskas, Janiūnaitė, 2001).

Atsidūrusiems tarp seno ir naujo pedagogams buvo labai sunku padaryti tą staigų posūkį ugdymo procese visais lygiais: turinio, ugdymo būdų ir metodų, bendravimo ir kt. Stigo profesinių, dvasinių, materialinių resursų, supratimo ir noro keistis ir keisti tai, kas nepriimtina demokratinei Lietuvos švietimo sistemai. Išryškėjo nuostatos į švietimo kaitą (Jackūnas, Barkauskaitė, 1997). Kiekvienas šiandienos pedagogas turi įvertinti tai, kad į mokyklas ateina vis daugiau mokinių, kurie, yra labiau išprusę, naudoja įvairesnę informaciją nei anksčiau, turi aukštesnes mokymosi aspiracijas, tačiau vis daugiau ir tokių mokinių, kurie turi įvairių socialinių problemų ar tam tikrą negalę ir pan. Dėl to iš esmės keičiasi pedagogo vaidmuo, nes keičiasi ir mokymo paradigma - iš mokymo į mokymąsi ir mokymąsi kaip mokytis. Todėl visuomenės, švietimo, mokinių poreikių kaitos erdvėje akivaizdžiai išryškėja pedagogo novacinės veiklos svarba (Tumėnienė, Janiūnaitė, 2002).

Mokslinis temos pagrindimas. Šiuolaikinė visuomenė išgyvena laikotarpį pasižymintį intensyviu globalizavimu, žinių ir informacinės visuomenės kokybių siekių bei lydimą įvairių technologinių, politinių, socialinių bei kultūrinių pasikeitimų. Bendrame kaitos kontekste transformacijų procesai akumuliuoja ir generuoja visas gyvenimo sritis apimančias novacijas, o jų plėtojimo problematika tampa labai aktuali ir reikšminga suvokiant, kad novacijų efektyvumas daugeliu atžvilgių sąlygoja transformacijų sėkmę ir lemia politikos, socialinės srities bei ekonomikos reformų rezultatus. Taigi novacijų ir jų diegimo tyrimai tampa ypač svarbūs.

Ypatingą reikšmę šiuolaikinėje visuomenėje įgyja socialinės novacijos, taip pat ir edukacinės, bei jų diegimas. Atsiskleidžia edukacinių novacijų, kaip socialinių novacijų grupės, diegimo reikšmingumas, ypač įvertinant tai, kad jos gali pasireikšti ne vien modernizuojant švietimo sistemą, bet ir diegiant materialines - technines novacijas bei tapti pastarųjų diegimo sėkmės garantu. Ši teiginį galima argumentuoti tuo, kad diegiant modernias technologijas verslo, gamybos ir kitose srityse, būtina sukurti atitinkamas mokymosi aplinkas, kadangi naujų technologijų diegimas reikalauja kokybiškai naujų žinių ir įgūdžių.

Švietimo modernizavimą galima apibrėžti kaip sudėtingų valdomų pokyčių visumą, norint pasiekti moderniai švietimo sistemai būdingų kokybių. Vienas iš būdų paspartinti šį procesą – edukacinių novacijų diegimas.

Kaip teigia Fullan (1998), švietimo terpėje šiandien pagrindinė problema, įvertinant kaitos poreikį yra ne novacijų nebuvimas, o fragmentišku, paviršutinišku novacijų lavina, kadangi švietimo organizacijos dažnai imasi arba yra priverstos diegti novacijas ir gali atrodyti novatoriškos, bet iš tiesų jose esminiai pokyčiai nevyksta. Šie kontroversiniai aspektai – novacijų plėtotės poreikis ir jų gausa diegiant įvairių tipų edukacines novacijas reikalauja novacinių procesų kompleksiško diagnozavimo, susisteminant novacijų bei jų valdymo problemas, įvertinant išryškėjusių problemų pobūdį bei randant būdus joms spręsti. Visa tai inspiruoja edukacinių novacijų ir jų diegimo procesų tyrimų poreikį.

Novacijų ir edukacinių novacijų kaip mokslinių tyrinėjimų sritis išryškėja daugelio mokslininkų (Everard B., Morris G. (1997), Fullan M. (1998) ir kt.) darbuose, kuriuose atskleidžiama novacijos samprata, išryškinami novacijų diegimo įvairiose srityse procesai, jų struktūros, analizuojami novacijų klasifikacijos aspektai, novacinių procesų valdymo specifika. Šiuos ir panašius klausimus nagrinėjo ir Simonaitienė B. (2001), Janiūnaitė B., Jotautienė M., Cibulskas G. (2003), Tumėnienė V., Janiūnaitė B. (2001), Tumėnienė V. (2002), Tumėnienė V., Janiūnaitė B. (2002), Janiūnaitė B. (2000), Janiūnaitė B. (2004), Cibulskas G., Janiūnaitė B. (2001), Bruzgelevičienė R. (2001), Jackūnas Ž., Barkauskaitė M. (1997), Simonaitienė B. (2004). Nors edukacinių novacijų diegimo tyrimai sulaukia nemažai įvairių sričių mokslininkų dėmesio, tačiau edukacinių novacijų diegimo problematika kelia dar nemažai klausimų.

Tačiau ankstesni tyrimai akivaizdžiai liudija, kad Lietuvos žmonės, ypač pedagoginės bendruomenės nariai, yra išitraukę į vykdomos švietimo pertvarkos problemų sprendimą, palyginti gerai perpratę jos tikslus ir uždavinius, išvalgiai pastebi jos stipriausias puses ir

trūkumus. Mokyklos vadovų, mokytojų, mokinių blaivus ir subalansuotas žvilgsnis į mokyklos gyvenimo permainas padės toliau plėtoti ir tikslingai koreguoti Lietuvos švietimo reformos procesą. Norėtuši padėkoti visiems, kurie savo protu ir širdimi nuoširdžiai prisideda prie Lietuvos mokyklos puoselėjimo, kloja pamatus šviesesnei Tėvynės ateičiai. Kūrybos džiaugsmas ir sėkmė telydi šį šventą darbą.

Tačiau pastarųjų metų šalies socialinio, ūkinio, kultūrinio gyvenimo permainos, atsivėrę nauji visuomenės raidos kontekstai ir iškilę nauji uždaviniai skatina išryškinti dabartini švietimo vaidmenį, nužymėti tolesnės jo plėtotės tikslus bei būtinus pertvarkos darbus. Šiandien tolesnę švietimo raidą privalu glaudžiai susieti su brandžios pilietinės bendruomenės, gyvybingos tautos kultūros, žinių visuomenės, šiuolaikinės ekonomikos kūrimo uždaviniais.

Viena vertus, į konkrečios šalies švietimo sistemą, švietimo institucijas diegiamos novacijos patenka iš įvairių šaltinių - vidinių ir išorinių. Šiame kontekste teorine prasme svarbūs tampa atsakymai į klausimus: kaip įvertinti, kokių tipų edukacinės novacijos yra diegiamos, kaip vyksta diegimo procesas - tiesiogiai ar per tarpininkus - bei naudojant kokias strategijas, kokie ištekliai žmogiškieji, materialieji - naudojami diegimo kontekste, ar įvertinamas sociokultūrinis šalies, organizacinės terpės, į kurią diegiamos edukacinės novacijos, kontekstas, kas tai atlieka, ar edukacinės novacijos yra implantuojamos ar adaptuojamos, kokiomis savybėmis turi pasižymėti novacijos, kad būtų sėkmingai įdiegtos, kokios sąlygos turi vyrauti organizacijoje, kad novacijos būtų diegiamos efektyviausiai ir t.t. Užsienio ir Lietuvos mokslininkų darbų analizė parodė, kad egzistuoja tik atskiri anksčiau minėtų klausimų tyrimai, nėra vieningos šių procesų tyrimo metodologijos.

Kita vertus, teorine prasme daug klausimų kelia ir pačios edukacinių novacijų, novacinio proceso, veiklos sampratos, kuriose užkoduotas ryškus problemiškas - ar novacija yra tik idėja, ar procesas, kada novacija tampa novacija, kokie yra novacijų naujumo lygmenys, koks santykis yra tarp pedagoginių ir edukacinių novacijų?

Tyrimo problema - pedagogų priešinimasis diegiamoms novacijoms.

Tyrimo objektas – edukacinės novacijos ir jų diegimas.

Tyrimo dalykas - pedagogų novacinė veikla.

Tyrimo tikslas - išsiaiškinti ugdymo įstaigų pedagogų požiūrį į novacijas ir jų dalyvavimą novacijose.

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą, nagrinėjama tema.
2. Pagal nustatytus tyrimo blokus parengti tyrimo instrumentus – standartizuotus klausimynus.
3. Atlikti su tyrimu susijusių pedagogų apklausą.
4. Išsiaiškinti priežastis, dėl kurių pedagogai priešinasi inovacijoms.
5. Išanalizuoti pedagogų inovacinės veiklos raišką ir valdymą.
6. Statistiškai apdoroti duomenis.
7. Nustatyti ir įvertinti gautus rezultatus.
8. Juos išnagrinėjus pateikti išvadas ir rekomendacijas.

Tyrimo hipotezė – ugdymo įstaigų pedagogai - pokyčiams ir novacijoms priešinasi.

Tyrimo metodai:

1. Mokslinės literatūros analizė.
2. Anketinė apklausa.
3. Lyginamoji analizė.
4. Statistinė analizė.

Duomenų rinkimo metodai. Tyrimas buvo rašomas remiantis K. Kardelio knyga „Mokslų tyrimų metodologija ir metodai“ (2002), laikantis nurodymų pateiktų L. Bobrovos, I. Stašinskienės, R. Pacevičienės knygoje Kursinių, bakalauro, magistro darbų, baigiamųjų projektų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos“ (2004). Atlikus mokslinės literatūros analizę, ugdymo metodų ir funkcijų nagrinėjimą ir pasirinkta vykdyti kiekybinį tyrimą. Tam tikslui pasitelkta standartizuota padalomoji anketa (priedas Nr. 1), kuri parengta pagal B. Janiūnaitės knygą „Edukacinės novacijos ir jų diegimas“ (2004). Anketose buvo naudojamos nominalinės skalės. Statistinėms tendencijoms ir ryšiams nustatyti taikyti analizės metodai - vidurkiai, procentai.

Tyrimo imtis. Tyrimas atliktas 2006 sausio 09 – 2006 kovo 20. Atliekant vidurinės mokyklos pedagogų požiūrio tyrimą buvo apklausta 202 pedagogai. Anketos respondentams pateiktos per mokyklos vadovybę. Buvo apklausta Alytaus mieste esančios mokyklos: Alytaus Dzūkijos vidurinė mokykla, Alytaus „Volungės“ vidurinė mokykla, Alytaus Dainavos vidurinė mokykla.

Gautiems duomenims apdoroti naudotos programos: Microsoft Excel 2003, Word 2004.

Tyrimo mokslinis naujumas. Nors ir yra atlikta tyrimų novacijų diegimo klausimais, tačiau tai dar yra nauja mokslo terpė, kuri mūsų šalyje dar tik pradeda diegti, todėl nėra gerai išnagrinėta. Subyrėjus Tarybų Sąjungai pradėjo byrėti ir tuometinė santvarka, įsigalėjus rinkos taisyklėms, net ir švietimo sistemoje, mokykloms konkuruojant tarpusavyje, pradėta gilintis į novacijas. Tai ir nurodo prizmę per kurią bus bandoma pažvelgti į šią problemą.

Mokslinį tyrimo reikšmingumą pabrėžia šie aspektai: Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą atsirado naujos galimybės, pradėta diegti naujovės ir mokyklose. Tačiau šalies mokyklas tiesiog užgriuvo novacijų lavina, vieni mokytojai tiesiog nespėja adaptuotis, kiti konservatyvesni nenori. Todėl mokyklose kyla pasipriešinimai naujovėms. Darbe aiškinamės priežastis dėl kurių kyla pasipriešinimas, ugdymo įstaigų pedagogų požiūrį į novacijas ir jų dalyvavimą jose.

1. NOVACIJŲ APIBRĖŽIMO BEI KLASIFIKACIJOS PROBLEMINIAI ASPEKTAI

1.1. Novacijų samprata ir klasifikacija

Novacija (lot. pakeitimas, atnaujinimas) semantiškai yra siejamas su aplinką keičiančia veikla. Sociologijos žodyne (Leonavičius, 1993) novacija kildinama iš anglų kalbos žodžio „novation“ – naujovė, suteikiant sampratai darbo ir valdymo organizavimo naujų formų įdiegimo ne tik atskirose organizacijose bet ir šakose, naujovių organizavimo ūkinėje veikloje prasmę. Lotynų kalboje „nova“ – atnaujinimas, pakeitimas, tarptautinių žodžių žodyne (2001) žodis novacija tai – šalių susitarimas dėl vienos prievolės kita.

Kaitos kontekste turėtų būti nagrinėjamos edukacinės novacijos, kaip išsamiai pokyčius, vykstančius švietimo sistemoje atspindintys reiškiniai, o pedagoginės novacijos traktuotinos kaip viena iš edukacinių novacijų grupių. Janiūnaitė, Jotautienė ir Cibulskas (2003) pateikia Marsh'o ir Willis'o apibrėžimą: *edukacinė novacija* - nauja idėja, praktika ir/ar procesas, kurio metu ši idėja ar praktika diegiama individo (didaktinės, pedagoginės sistemos), organizacijos, švietimo sistemos lygmeniu. Išnagrinėjus B. Janiūnaitės daktaro disertaciją (1998) randame, kad yra akcentuojami šie aspektai:

- novacijų vertė glūdi tame, kiek jos atneša naudos, tačiau reikia akcentuoti, kad novacijos ne visada gali būti vertingos (pvz., ekonomiškai);
- naujumo lygis - ar absoliutus, ar tam tikram vienetui (organizacijai, individui);
- pritaikomumo komponentas, t.y. novacija ne tik idėja, bet ir jų diegimas (taikymas);
- faktinis novacijos tikslingumas, kuris skiria novacijas nuo netikėtų pokyčių;
- novacijos kaip procesas, reiškiantis, kad" akcentuojami organizaciniai novacijų diegimo aspektai, apimantys fazes, žingsnius, strategijas ir pan.

Janiūnaitė, Jotautienė, Cibulskas, (2003) savo knygoje „Edukacinių pokyčių ir novacijų valdymas“ pateikia, keleto mokslininkų, edukacinės novacijos apibrėžimus (1 pav.)

Makrolygmenyje inicijuojami pokyčiai, kurių tikslas patobulinti tam tikrus švietimo aspektus (Simons, 1974; Paulston, 1978)	Nauja edukacinė idėja, praktika ir procesas, kurio metu ši idėja, objektas, praktika diegiama grupės, organizacijos, švietimo sistemos lygmeniu (Marsh, Willis, 1995)
Viskas, kas nauja švietimo sistemos, mokyklos kaip organizacijos, pedagoginės sistemos lygmeniu (Hopkins, Aiscow, West, 1998)	Ypatingas pokytis, iš kurio laukiama efektyvumo, realizuojant sisteminius tikslus (Miles, 1968)
Naujų elementų įtraukimo į edukacinę terpę procesas (Moisejev ir kt., 1991)	Planuotas pokytis, kurio tikslas patobulinti ugdymo turinį, individų elgseną, nuostatas (Oldroyd, Usner, Postner, 1996)
Ugdymo turinio ir požiūrio į jo taikymą kompleksinis pokytis (Beal, Bohlen, 1968)	Idėja, praktika ar objektas, kuri individualas suvokia kaip naują. (Rogers, 1995)
Bet kokia programa, procesas, praktika, nauja ją diegiančiam individui (Hord ir kt., 1989)	Planuotos pastangos praktikai patobulinti, siekiant tam tikrų tikslų (Dalin, 1973)
Mintis, elgsena ar dalykas, kuris yra naujas, kadangi jis kokybiškai skiriasi nuo esamų formų (Barnett, 1973)	Konkrečių edukacinių idėjų bei jų veiklos būdų perėmimas ir naudojimas (Hopkins, 1990)
Procesas, prasidedantis tam tikra idėja, kuri yra įvaldoma arba atmetama potencialių naudotojų (Niehoff, 1966)	Tam tikros srities fundamentaliųjų ar empirinių tyrimų, eksperimentų ar kūrybinės veiklos, siekiant padidinti tos srities efektyvumą" rezultatas (Fatchutdinov, 2000)

1 pav. Edukacinė novacija (Janiūnaitė, Jotautienė, Cibulskas, (2003))

Kiti autoriai pažymi, jog socialinėse novacijose idėjos nebūtinai turi būti absoliučiai naujos. B. Janiūnaitė (2004) teigia, jog Smale, kalbėdamas apie socialines novacijas idėjų lygmenyje, pastebi, kad nauja idėja gali būti:

- Senų idėjų sintezė;
- Idėjų adaptacija;
- Unikalaus požiūrio ir metodo plėtojimas;
- Tam tikri iššūkiai egzistuojančiai tvarkai.

Novacijas būtų galima suskirstyti į tris dalis:

<i>1. Pagal sukūrimo vietą:</i>	<i>2. Pagal poveikio vietą:</i>	<i>3. Pagal poveikio pobūdį:</i>
a) vidinės;	a) lokaliai (dalinės);	a) progresyvios;
b) išorinės;	b) modulinės (blokinės);	b) kuriančios;
c) praktinės;	c) sisteminės;	c) regresyvios;
d) mokslinės.	d) modifikuojančios;	d) griaušančios.
	e) radikalios.	

Galima pažymėti ir tokias *institucines, revoliucines bei evoliucines - novacijas*:

Institucinės novacijos išreiškia sumanymus organizacijos transformavimo veiksmus, telpančius organizacinės paradigmos rėmuose. Tokios novacijos atsiranda kaip organizacijos procedūrų ir taisyklių pasekmė. Švietimo sferos aspektu tokios novacijos, viena vertus, gali būti planuotai diegiamos tam tikroje švietimo institucijoje, kita vertus, tokių novacijų šaltiniai gali būti vidiniai ir išoriniai, t.y. planuotas bei iš dalies naujų edukacinių novacijų diegimas.

Revoliucinės laužo nusistovėjusias taisykles ir procedūras, tuo tarpu *evoliucinės* remiasi nuostata, kad esamos tvarkos laužymas gali būti neproduktyvus ir įtakoja tik sistemos aprūpinimą. Revoliucinės novacijos dažniausiai susijusios su absoliučiu naujumu, evoliucinės - gali turėti absoliutų bei dalinį naujumą jų atsiradimas neplanuotas.

Pagal rinkos naujumą, taip pat ir švietimo požiūriu būna:

1. *Pertraukianti novacija*. Naujo vartojimo modelio pionieriški produktai, neturintys analogų praeityje. Siejant su minėtomis klasifikacijomis, galima pastebėti, kad pertraukianti novacija yra rinkoje iki šiol neegzistavęs produktas.

2. *Dinamiškai pertraukianti novacija*. Tarpinis produkto naujumas, nežymiai keičiantis vartojimo modelį, kai tobulinami esami produktai. Tai galėtų būti įvairios esamų produktų modifikacijos, priedai prie esamų produktų, pagerintos senų produktų savybės, esamų produktų siūlymas naujoms rinkoms ir kt.

3. *Nepertraukianti novacija*. Nekeičiantys vartojimo modelio, nežymiai pakeisti produktai. Tai būtų nežymios esamų produktų modifikacijos, nežymiai pagerintos senų produktų savybės, šiek tiek pakitusi produkto kaina ir pan.

Mokslinėje literatūroje (Jovaiša, 1993; Arends, 1998; Tumėnienė, 2002), nagrinėjančioje įvairius pedagogo novacinės veiklos aspektus, išryškinamos ir tam tikros jo funkcijos:

diagnostinė - mokinių asmenybės savybių, pasirengimo lygio, išprusimo, galimybių pažinimas;

vadovavimo (skatinimo)- vadovavimas ugdytinių grupei, veiksmingų skatinimo priemonių paieška, kartu besimokančiųjų veiklos koordinavimas, ugdytinių saviraiškos skatinimas;

vertinimo - *kontrolės ir korekcijas* funkcijos - yra sujungiamos į vieną, nes jos padeda geriau suprasti veiksnius, įtakojančius jo veiklą, mokinių pasiekimus ir kaip jų įtakoje ši veikla gali vystytis bei kokius pokyčius patirti;

konstruktyvinė (prognostinė, projektinė, planavimo), apima ugdymo planų sudarymą, veiklos tikslų ir turiniu numatymą;

organizavimo - bendro ugdytinių mokymosi organizavimas, gerų santykių su kolegomis, ugdytinių tėvais plėtojimas;

sąveikos (komunikatyvtnė) - pedagogo ir ugdytinio sąveika, tiesioginis mokymas.

Reikia pastebėti, kad pedagogai šias funkcijas dažniausiai atlieka ne po vieną, o visas kartu, nes jos praktikoje yra neatskiriamos vienos nuo kitos, taip pat joms atlikti būtina tam tikra pedagoginė kompetencija.

Lyginant visas anksčiau aptartas klasifikacijas, galima pastebėti, kad jos atspindi iš esmės tuos pačius požymius, pvz. naujumas pasauliniu mastu, perraukianti novacija - tai absoliutus naujumo lygmuo, kitaip tariant, radikalios, pasauliniu mastu naujos idėjos, naujumas šalies mastu, dinamiškai pertraukianti novacija, santykinio (vietinio) naujumo lygmuo, kai idėja jau žinoma tam tikrai individų populiacijai, tačiau kitoje ji yra nauja; naujumas organizacijos

mastu, taip pat santykinio naujumo (dalinio arba sąlyginio) lygmuo, kai idėja ar tam tikri jos elementai yra žinomi, tačiau randamos naujos jos pritaikymo galimybės. (Janiūnaitė B., 2004).

Angellovski (pagal Janiūnaitę B., 2004) pastebi, kad edukacines novacijas rekomenduoja skirti į:

- *lokalias (dalines)* atskirų švietimo, pedagoginės, didaktinės, sistemos elementų novacijas (pvz., naujų pareigybių įvedimas, naujos pedagogo funkcijos, veiklos, dalinis mokymo/mokymosi metodų atnaujinimas, naujos žinių vertinimo sistemos);
- *modulines (blokines) novacijas*, apimančias, pavyzdžiui, mokyklos valdymo sistemos novacijas (perėjimas prie savivaldos; mokinių tarybos, bendruomenės dalyvavimo valdyme), novacijas visame švietimo institucijos, sistemos valdymo bloke, atskiros švietimo sistemos posistemės novacijas, jos modernizavimo, tobulinimo aspektai (pvz., į ikimokyklinio ugdymo, profesinio rengimo);
- *sisteminės novacijos* - jos padeda sukurti naują sistemos (švietimo, pedagoginės, didaktinės) kokybę, netgi naują sistemą. Tokios edukacinės novacijos geidžiamiausios ir sunkiausios. Jas diegiant turi būti suformuota aiški diegimo politika ir strategija, atsižvelgiant į laiką, turimus žmogiškuosius ir materialiuosius išteklius.

Daugumoje apibrėžimų galima išskirti du aspektus: viena vertus, akcentuojama nauja edukacinė idėja t.y. *objektas*; kita vertus, novacijos panaudojimo ar net perėmimo iš kitų subjektų *procesas*. Taigi galima išskirti jų edukacinių novacijų aspektus: turinio (objekto) ir organizacinį (procesą) :

- ◆ turinio aspektas - jame užkoduota novacijos esmė, suvokimas, kokia tai novacija, kas jos poveikio objektas (švietimo sistemos, mokyklos, pedagoginės sistemos lygmenys), tikslai;
- ◆ organizacinis (procesas) aspektas apima novacijos diegimo procesą, stadijas, etapus, žingsnius, metodus, procedūras ir kt.

Išnagrinėjus B. Janiūnaitės, M. Jotautienės, G. Cibulsko knygą „Edukacinių pokyčių ir novacijų valdymas“ (2003), žemiau pateikiame pagrindinių edukacinių novacijų klasifikacijos schemą, kuria galima remtis diegiant novacijas įvairiuose lygmenyse bei atliekant diegimo tyrimus (2 pav.).

B. Janiūnaitė (2004) teigia, kad Potašnik ir Lazarev nuomone ne viskas, kas nauja yra progresyvu. Progresyvu tik tai, kas efektyvu, nepriklausomai nuo to, kada atsirado. Apie novacijos progresyvumą (arba ne) galutinai galima spręsti tik pagal jos įsisavinimo rezultatus. Tai nereiškia, kad siekiant nustatyti novacijos efektyvumą, kiekviena konkreti mokykla turi būtinai ją išbandyti. Naujo įsisavinimo procesas apima patirties, kurią įgijo kitos mokyklos ją taikydamos, prognostinė analizė, hipotetinis modeliavimas; geriausios patirties akcentavimas.

Pagal naujumą	Pagal įgyvendinimo mechanizmą	Pagal sukūrimo vietą ir pobūdį	Pagal diegimo lygmenis	Pagal poveikio pobūdį
↓	↓	↓	↓	↓
LYGMENYS Absoliutus Santykinis Vietinis Dalinis TIPAI Rutinininės / modifikuojančios Radikalios Pakeičiančios Sustabdančios Grąžinančios Atrandančios Revoliucinės Architektūrinės Pertraukiančios Dinamiškai pertraukiančios Nepertraukiančios	Vienetinės/ difuzinės Užbaigtos/ neužbaigtos Sėkmingos/ nesėkmingos	Vidinės/ išorinės Mokslinės/ praktinės Integruotos	Esminės/ dalinės Pirminės/ antrinės Individo Grupės Organizacijos Regiono Sistemos	Progresyvios/ regresyvios Kuriančios/ griaušančios

2 pav. Edukacinės novacijos

(B. Janiūnaitė, M. Jotautienė, G. Cibulskas, 2003)

Literatūroje randamas (Janiūnaitė B., 2000, Arends R., 1998, Bruzgelevičienė R., 2001, Fullan M., 1998, Hopkins D., Ainscow M., West M., 1998) novacijų naujumo akcentavimas, pagal naujumo lygi skiria tris galimus edukacinių novacijų tipus:

edukacinės novacijos gali būti visiškai naujos ir anksčiau nežinomos pasauliniu mastu, tokių visiškai naujų ir originalių idėjų labai mažai;

- ✓ daugiausia yra novacijų adaptuotų, išplėstų, patobulintų, ypatingai aktualių tam tikroje aplinkoje, tam tikru laikotarpiu;
- ✓ edukacinės novacijos, atsirandančios situacijose, kai, vykstant pokyčiams, keičiantis sąlygoms, atgyja anksčiau egzistavusios idėjos, kurios įgyja naują aktualumą.

Iš pateiktos klasifikacijos matyti, kad naujumas gali būti *absolutus* ir *santykinis*.

Absolutus naujumas fiksuojamas tada, kai nėra sukurtos edukacinės novacijos analogų, santykinai naujos edukacinės novacijos gali būti tokių atvejų, kai tam tikru laikmečiu aktualios tampa anksčiau jau egzistavusios edukacinės novacijos, jos, įtakojamos naujo konteksto, gali būti tobulinamos, keičiamos. Tokiu atveju, kai į tam tikros šalies švietimo sistemą diegiama kitoje šalyje sukurta, taikoma novacija, ji gali būti laikoma santykinai nauja. Galimi keli santykinų novacijų variantai:

Vietinis naujumas. Edukacinės novacijos jau naudojamos kitose šalyse, institucijose, organizacijose, bet tam tikroje švietimo sistemoje, institucijose, atskiro pedagogo diegiamos pirmą kartą.

Dalinis naujumas galimas tada, kai nauju pakeičiamas tik tam tikras sistemos (pvz. pedagoginės, didaktinės) elementas. Sistema tampa nauja tam tikru aspektu. Tokių dalinių edukacinių novacijų visuma gali suteikti sistemai absoliutų naujumą ir įgalinti radikalius pokyčius.

Pedagogo novacinė veikla yra įvairiapusė, kompleksiška, sunkiai pasiduodanti kokioms nors griežtoms taisyklėms ar apribojimams, nes daugiau ar mažiau yra pagrįsta kūryba.

1.2. Novacijų diegimo strategijos bei diegimo lygmenys

V. Tumėnienė (2002) nurodo, pedagogo novacinė veikla yra įvairiapusė, kompleksiška, sunkiai pasiduodant kokioms nors griežtoms taisyklėms ar apribojimams, nes daugiau ar mažiau yra pagrįsta kūryba. Būtent dėl šių priežasčių tiek pedagogai kūrėjai, tiek ir perėmėjai novacijų diegimo etape yra skirtingai (skirtingu lygiu) į jį įsitraukę. Taikydami naujoves pedagogai siekia:

- ✓ patobulinti mokymo procesą,
- ✓ prisiderinti prie mokyklų vadovų keliamų reikalavimų.
- ✓ išbandyti ką nors nauja savo praktikoje,
- ✓ paįvairinti mokymo procesą, suteikiant mokiniams galimybes, mokytis ir išmokti kitaip nei įprasta,
- ✓ pagerinti mokymosi rezultatus,
- ✓ patobulinti savo kompetenciją,
- ✓ įrodyti, kad gali kažką iš esmės pakeisti savo veikloje.

Novacijų diegimo strategija šiame straipsnyje suprantama plačiąja prasme visos įmanomos procedūros ir technikos, naudojamos atskirų individų ir grupių įvairiuose švietimo sistemos lygmenyse, siekiant įdiegti edukacines novacijas ir pasiekti užsibrėžtus tikslus.

V. Tumėnienė ir B.Janiūnaitė (2001) savo straipsnyje „Pedagogo novacinė veikla: nuostatų, diegimo lygių ir interesų aspektai“ teigia, kad Hord, Rutherford, Huling - Austin, Hall nustatė, kad pedagogų įsitraukimas į novacijas gali būti 8 lygių (žiūr. 3 pav.).

Pedagogo novacinė veikla yra įvairiapusė, kompleksiška, sunkiai pasiduodanti kokioms nors, griežtoms taisyklėms ar apribojimams, nes daugiau ar mažiau yra pagrįsta kūryba..

Nuliniam lygiui priskiriami pedagogai, kurie yra mažai susipažinę su novacijomis ir nėra įsitraukę į jų diegimą.

Antrasis diegimo lygis. Kai tarp tokių pedagogų, kurie nors ir neturi, bet siekia atrasti daugiau informacijos apie novacijas ir nori jose susiorientuoti bei įsitraukti į jų diegimą arba tokių, kurie spręsdami savo praktikoje kylančias problemas integruos savo žinias, tam tikrą naują informaciją ir patys sukurs novaciją. Antrajame diegimo lygyje esantys pedagogai (tiek kūrėjai, tiek ir perėmėjai) yra pasirengę diegti tam tikrą novaciją. Iš šio tipo pedagogų

apibūdinimo matyti, jog pastarieji nuolat atlieka savo veiklos situacijos analizę, veiklą nors ir ne tolimai ateičiai, bet visgi planuoja.

Novacijų diegimo lygis ir charakteristika	
0 lygis - nediegiama.	Būsena, kurioje pedagogas turi labai mažai arba visai neturi žinių apie novacijas, nėra įtrauktas į jų diegimą ir nieko nedaro, kad tai įvykių.
1 lygis - orientacija.	Būsena, kurioje pedagogas ieško ir įgyja informacijos apie novacijas, bando nustatyti jų vertę bei ko jos gali iš individo pareikalauti.
2 lygis – pasirengimas.	Būsena kurioje pedagogas yra pasirengęs pirmam novacijos diegimui.
3 lygis - mechaniškas diegimas.	Būsena, kurioje novacija diegiama, tačiau tai daroma nekoordinuotai nerengiami ilgalaikiai planai, o planuojama kasdien, atliekama refleksija, tačiau griežtai nusistovėjusios tvarkos nėra. Diegiamos novacijos sukelia pokyčius, kurie padeda geriau išvelgti mokinių poreikius. Pedagogas bando sukurti tam tikras novacijų diegimo taisykles.
4A lygis - rutina.	Novacijos diegimas yra stabilus, išgali tam tikras jos diegimo modelis. Pedagogas yra tokios būsenos, kada novacijos diegimui jam nebūtinai didelis pasirengimas, ją diegiant vyksta tam tikri pokyčiai, bet mažai kas keičiama arba nekeičiama nieko.
4B lygis - tobulinimas.	Būsena, kurioje pedagogas tobulina novacijas diegimą, didindamas įtaką mokiniams tiesioginės veiklos sferoje (pvz., mokyme).
5 lygis - integracija,	Būsena, kurioje pedagogas derina savo pastangas, diegdamas novaciją, drauge su kolegomis, siekiant kolektyvinės įtakos mokiniams bei turint tikslą gerinti jų darbo, mokymosi rezultatus.
6 lygis - atnaujinimas.	Būsena, kurioje individas įvertina novacijos diegimo kokybę, ieško esminių galimybių ir alternatyvų, kaip modifikuoti novaciją taikant ją kitais veiksmingesniais negu dabar būdais bei, siekdamas padidinti įtaką mokiniams.

3 pav. Novacijų diegimo lygiai (Hord, Rutherford, Huling - Austin, Hall, 1989)

Kada pedagogas tam tikrą novaciją diegia pakankamai ilgą laiko tarpą, susiformuoja atitinkamas diegimo modelis, tačiau jame mažai arba visiškai nieko nekeičiama. Tokią veiklą galima skirti *4A lygmeniui*, vadinamam *rutininio diegimo lygmeniui*.

Tuo tarpu kada pedagogas, pakankamai gerai įvaldęs novacijos diegimą, ima jame ką nors tobulinti, siekdamas geresnių mokinių mokymosi rezultatų ar pan. - vadinasi, jis yra išitraukęs *4B lygmeniu*.

Penktajame lygmenyje esantys pedagogai yra labiau nei kiti orientuoti į bendradarbiavimą su kolegomis diegiant novacijas.

Šeštajame lygmenyje esantys pedagogai stengsis novaciją diegti veiksmingesniais, negu iki tol išgalėję, būdais, įvertinti jos diegimo ir diegimo proceso rezultatų kokybę.

Rogers (1995) analizavo tai, kaip individai priima novacinius sprendimus. Mokslininkas šį procesą vadina novacinių sprendimų procesu ir jame išskiria penkis pagrindinius žingsnius: *žinių, įsitikinimo, sprendimo priėmimo, įgyvendinimo, patvirtinimo*.

Žinių etape individas sužino apie tam tikras novacijas, renka informaciją apie jas, bando suprasti, kaip jos funkcionuoja.

Įsitikinimo etape individas susiformuoja palankų arba nepalankų požiūrį į tam tikrą novaciją.

Sprendimų priėmimo - individas ištraukia į veiklą, kuri įtakoja jo sprendimą - diegti ar atmesti novaciją. Įgyvendinimo etape individas pradeda diegti novaciją, mėgindamas joje atrasti "kažką naujo".

Patvirtinimo - individas ieško kokio nors jo priimto novacinio sprendimo patvirtinimo (pvz., įsitikinti, ar jo pasirinkta novacija tikrai yra tam tinkanti, gauti kolegų padaršinimą ar pan.). Šiame etape individas, nors ir yra išbandęs novaciją, bet dar svyruoja ar ją diegti nuolat. Jeigu atsiskleidžia kokios nors kontroversiškos nuomonės apie jo minėtą novaciją, individas gali atsisakyti diegti.

Mokslinėje literatūroje (Janiūnaitė B., 2000, B. Janiūnaitė 2000, Bruzgelevičienė R., 2001, Everard B., Morris G., 1997, Fullan M., 1998, Rogers E.M., 1996, Tumėnienė V., 2002, Tumėnienė V., Janiūnaitė B., 2002), analizuojančioje švietimo reformų dėsningumus, dažniausiai minimos šios esminės strategijos:

1. Prievartinė / jėgos strategija:

- ✓ Direktyvi, autokratiška, besiremianti įstatymais;
- ✓ Vienkryptė komunikacija;
- ✓ Pagrindinė nuostata - reformas lemia politinė, administracinė teisinė, ir ekonominė jų iniciatorių galia.

Prievartinė / jėgos (politinė/ administracinė). Tai direktyvi, autoritariška, įstatymais besiremianti strategija, kur informacija patenka tik viena kryptimi - nuo iniciatorių liuk vykdytojų, t.y. komunikacija esti tik vienpusė sumanytojo praktikui. Šiuo atveju laikomasi prielaidos, kad reformas, edukacinių novacijų diegimą lemia politinė, teisinė, administracinė ir ekonominė jų iniciatorių galia. Kitaip tariant, ideologiniai ir vertybiniai įvairių grupių interesai pasireiškia atviro jėgos panaudojimu. Realus pokytis yra jėgos panaudojimo rezultatas, taip pat nėra slepiamas subjektyvus požiūris.

2. Racionalioji / empirinė strategija:

- ✓ Pagrindinė prielaida – žmogus yra mąstanti būtybė ir elgiasi racionaliai. Mokslininkams, ekspertams pakanka pademonstruoti, kad jų siūlomos novacijos atneš apčiuopiamą naudą ir tuomet pedagogai ją priims.

Racionalioji / empirinė strategija. Tai strategija, kai mokslininkai apeliuoja į praktikų protą ir intelektą. Informacija apie edukacinę patirtį, apie pažangias naujas edukacines idėjas dažniausiai yra vienpusė, perteikiama per knygas, paskaitas ar reklamą. Estetinė šios strategijos šalininkų prielaida - žmogus yra mąstanti būtybė ir elgiasi racionaliai. Mokslininkams (novatoriams) pakanka pademonstruoti, kad jų sukurtos novacijos atneš apčiuopiamą naudą, ir, logiškai mąstant, tuomet žmonės jas priims. Pagrindinis novatoriaus uždavinys - geriausiai žinomą metodu pademonstruoti tam tikros novacijos validumą, parodant, kokią naudą patirs pedagogas (kaip pagerės jo veikla, mokinių rezultatai) adaptuodamas, pritaikydamas šią novaciją. Akivaizdu, kad ši strategija atstovauja labai optimistišką požiūrį į žmogaus prigimtį. Filosofine prasme jis artimiausias realizmui ir glaudžiai siejasi su pozityvizmu.

3. Normatyvinė / perauklėjimo strategija:

- ✓ Pagrindinė prielaida - reformos dalyviams svarbiausia teikti ne materialinę ar technologinę pagalbą, bet keisti jų santykius, požiūrius, vertybes;
- ✓ Svarbiausias kaitos jėgas turi sukaupęs pats individas, tereikia jas aktyvinti;
- ✓ Novacijų iniciatoriams reikia dirbti su pačios kaitos dalyviais, t.y. pedagogais.

Normatyvinė / perugdymo (re-educative) strategija. Ji nukreipta į praktikų novatorinės pažiūras ir normas. Taigi vykdant reformą, diegiant novacijas. svarbiausia

pedagogams teikti ne materialinę ar technologinę pagalbą, bet keisti jų požiūrius, įgūdžius, santykius ir vertybes. Šiuo atveju laikomasi prielaidos, kad svarbiausias kaitos jėgas mci sukaupęs pats žmogus, tereikia jas aktyvuoti, todėl novacijų pradininkai tiesiogiai dirba su pačiais kaitos proceso dalyviais. Strategija dažniausiai įgyvendinama grupiniame darbe per abipusį mokslininkų ir praktikų bendradarbiavimą ir keitimąsi informacija. Ji yra nukreipta į praktikų grupės nuostatas, normas, vertybes; paprastai dirbama grupėje, apibrėžiamas abipusis asmenų bendradarbiavimas. Taikant šią strategiją, pokyčių agentas dirba su klientu. Jis turi bendradarbiauti su klientu, siekdamas išspręsti jo problemas, tuo pačiu keisdamas jo vertybines orientacijas.

B. Janiūnaitė, M. Jotautienė, G. Cibulskas (2003) pateikia Rogers' o teiginį, jog norint įsitikinti ar novacijos yra sėkmingos, jos turėtų pildyti šiuos požymius:

- santykinis privalumas (relative advantage);
- suderinamumas (compability);
- kompleksiskumas (complexity);
- išbandomumas (trialability);
- pastebimumas (observability).

Novacijų diegimo sėkmei didelės įtakos turi pedagogų bei mokyklos vadovų nuostatos į naujoves. "Socialinė nuostata yra daugiau ar mažiau kristalizuota veikėjo (individualaus ar kolektyvinio) pozicija veikėjo (asmuo, grupė, situacija, vertybė) atžvilgiu; ji daugiau ar mažiau atvirai pasireiškia įvairiais simptomais ar rodikliais (žodžiai, tonas, gestai, veiksmai arba jų nebuvimas); jos funkcija yra vienu metu kognityvinė, enagentinė ir reguliuojanti veiksmus <... > Būtent per nuostatas žmogus užsiima poziciją kitų žmonių ar įvykių atžvilgiu, priklausomai nuo nuostatų žmogus jaučia, vertina, pasirenka vienu ar kitu būdu" (V. Gudonis, A. Valentinas, L. Strimaitienė, 2003). Todėl , pateikiame Tumienės ir Janiūnaitės (2001) sudarytas novacijų diegėjų nuostatas į pedagogo veiklą, iš kurių išryškėja tokie pedagogų nuostatų ypatumai:

✓ *Pedagogai novatoriai* teigiamai žvelgia į novacijas, su jų diegimu susijusią riziką, kliūtis, kylančias jas išbandant praktikoje ir galvoja, kad jas visada galima įveikti. Jie mano, jog labai svarbu nuolat domėtis švietimo kaita, įvairiomis novacijomis. Šie pedagogai taipogi laikosi požiūrio, jog visos novacijas turi neišnaudotų galimybių, todėl svarbu jas atrasti;

✓ *Pedagogai - ankstyvieji diegėjai* - laikosi nuostatos, kad novacinės idėjas būtina išbandyti (pvz., su nedidele mokinių grupe, keletyje pamokų ir pan.), siekiant išvengti tam tikrų problemų, nesėkmių. Šio tipo pedagogai mano, jog novacijas turi duoti realią praktinę naudą, todėl būtina atlikti jų atranką (pagal tinkamumą savo dėstomo dalyko tobulinimui, mokinių mokymosi rezultatų gerinimui ir t.t.). Pastarieji pedagogai taipogi laikosi požiūrio, jog būtina pasidalinti savo žiniomis, informacija apie novacijas su kolegomis, siekiant jiems padėti bendradarbiauti su jais;

✓ *Ankstyvosios daugumos* tipui priskiriami pedagogai laikosi nuostatos nebūti pirmaisiais ir paskutiniais, įdiegiančiais kokią nors novaciją, todėl galvoja, kad reikia skini kuo daugiau laiko apmąstymui ir sprendimo, diegti ar nediegti kokią nors novaciją, priėmimui;

✓ *Vėlyvosios daugumos* tipo pedagogai į novacijas ir jų diegimą žvelgia labai skeptiškai. Jie laikosi nuostatos nediegti novacijų tol, kol to nedaro dauguma pedagogų mokykloje ir kol mokyklos vadovai jiems nedaro spaudimo;

✓ Pedagogai, kuriuos galima sąlyginai priskirti *atsiliekantiems*, mano, jog pedagogo veikloje, jų ir kitų pedagogų patirtis yra atramos taškas ir kad greiti pasikeitimai klasėje, mokykloje diegiant novacijas yra tiesiog neįmanomi;

✓ Apibendrintos pedagogų nuostatos įtakoja tai, ar pedagogai kuria novacijas patys, ar jas perima iš kitur, bei tai, kaip skirtingai laiko atžvilgiu pedagogai perėmėjai šias novacijas įdiegia praktikoje.

Apibendrinant atliktą literatūros analizę, galima teigti, jog pedagogai (kūrėjai ir perėmėjai) įsitraukimo į novacijų diegimą gali būti identifikuojami pagal veiksmus, kuriuos pedagogas atlieka tam tikrame novacijų diegimo etape.

2. PEDAGOGŲ PASIPRIEŠINIMAS NOVACIJOMS

2.1. Pasipriešinimo novacijoms bei pokyčiams priežastys

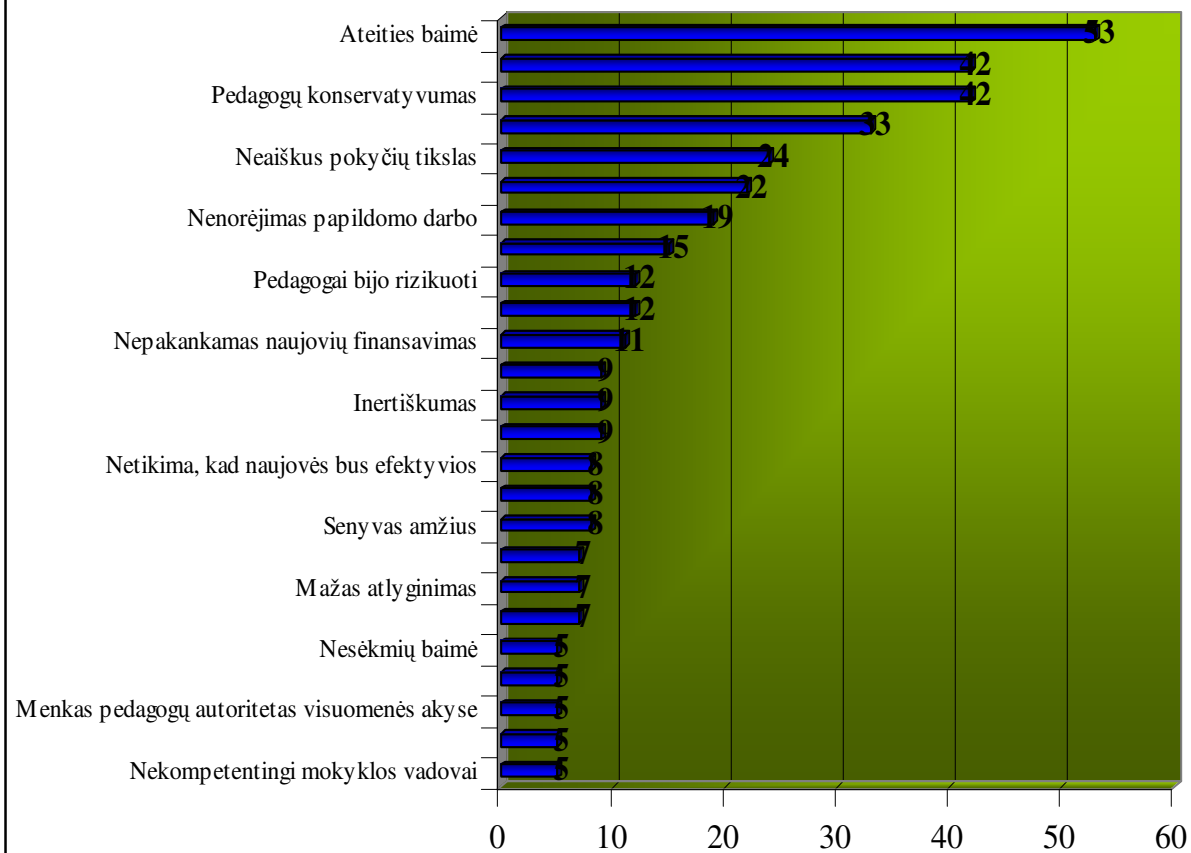
Priešinimosi pokyčiams bei novacijoms problema dabartiniame sparčiai besikeičiančiame pasaulyje yra vienodai aktuali ir verslo firmoms, ir švietimo organizacijoms. Šiame skyriuje analizuojame mokslinę problemą: kokios priežastys įtakoja ir kaip pasireiškia individualus pedagogų - pasipriešinimas pokyčiams bei edukacinėms novacijoms.

Atsidūrusiems tarp seno ir naujo pedagogams buvo labai sunku padaryti tą staigų posūkį ugdymo procese visais lygiais: turinio, ugdymo būdų ir metodų, bendravimo ir kt. Stigo profesinių, dvasinių, materialinių resursų, supratimo ir noro keistis. Keisti tai, kas nepriimtina demokratinei Lietuvos švietimo sistemai. Išryškėjo skirtingos nuostatos į švietimo kaitą. Sėkmingai dirbo tie, kurie suvokė principinius asmenybės ugdymo kaitos aspektus ir susikaupe, įvertinę ir pasirinkę akcentavo tautiškumą, atsakomybę, kūrybą, pasirinkimo laisvę. Pajutę tokio posūkio džiaugsmą, jie ėjo gilyn ir platyn, išsiliedami į savo fakultatyvus, būrelius, projektus, metodines priemones, individualias programas ar vadovėlius.

Janiūnaitė B. (2000) pateikia Jucevičiaus teiginį, kad asmenybės struktūros nulemtos pasipriešinimo priežastys būna gana įvairios - dogmatiškumas, savarankiškumas, charakterio tvirtumas ir kiti panašūs veiksniai sukelia skirtingą reakciją į tuos pačius reiškinius. Įprotis yra vienas didžiausių visų novacijų stabdžių. Netgi pradėjus novacinius procesus, dažnai stengiamasi elgtis pagal įprotį, žinomus modelius, seną tvarką. Bene didžiausią ir objektyviausią įtaką individo priešinimuisi novacijoms ekonominiai ar kitokie interesai, taip pat baimė ir netikrumas dėl ateities. Ir išskiria tokias pasipriešinimo priežastis (4 pav.).

Pasipriešinimo iniciatoriai, kaip ir pokyčio skleidėjai, yra žmonės. Iš prigimties žmogus nebijo pokyčių, jis bijo būti pakeistas arba kad jam reikės keistis. Žmogus natūraliai bijo, kad pokyčiai organizacijoje palies ir jo darbą, jo padėtį organizacijoje, todėl dažnai jis instinktyviai stengiasi sutrukdyti pokyčiam. Kiekvienas žmogus, į artėjančius pasikeitimus, reaguoja savaip.

Pedagogų pasipriešinimo priežastys

4 pav. Pedagogų pasipriešinimo priežasčių reitingas

(B. Janiūnaitė, 2004)

Analizuodami Cibulsko, Janiūnaitės (2001), (2003), Rogers'o (1996), Janiūnaitės (2004) darbus randame įvairias pasipriešinimo pokyčiams priežasčių klasifikacijas, tačiau pateikiame tik tas, kurias galima detalizuoti švietimo institucijoms:

- *Grėsmė ekonominiam individo saugumui.* Tai ypač yra aktualu Lietuvos mokyklų pedagogams. Nuo 2002 finansinių metų įsigaliojęs pinigų švietimo įstaigoms skirstymo -"moksleivio krepšelio" principas, palietė daugelį mokyklų, kuriose yra nedidelis moksleivių ir pedagogų skaičius. Šia prasme pedagogams gali grėsti darbo praradimas.
- *Darbo vietos statuso praradimo grėsmė.* Vykstantis švietimo tinklo optimizavimas ir dėl to vykstanti mokyklų reorganizacija kelia daug nerimo vadovams ir pedagogams. Keičiantis mokyklos tipui, neišvengiamai kažkas turės keisti savo darbo vietą, o galbūt net ir darbo profili.
- *Ateities neapibrėžtumas.* Anksčiau išvardintos priežastys bei demografinė padėtis lemia tai, kad dabar, kaip niekad anksčiau, pedagogai nesijaučia saugūs dėl rytdienos. Moksleivių skaičiaus mažėjimas neišvengiamai palies daugelį mokyklų. Šio proceso pasekmės pedagogams tikrai yra neaiškios.
- *Atsirandantis darbo santykių sudėtingumas.* Čia būtų galima išskirti keletą aspektų: 1) vadovai priversti vykdyti pokyčius, kurie nepatinka pedagogams. Todėl keičiasi vadovų ir pedagogų darbo santykiai. 2) Pedagogai, jausdami grėsmę savo darbo vietai, nori jie to ar nenori, bet pasąmonėje pradeda į savo kolegas žiūrėti kaip į potencialius konkurentus. Pokyčiai gali pakeisti vadovo ir pavaldinio santykius - jeigu pokytis lemia, kad vadovas gaus daugiau teisių kontroliuoti pavaldinius, šis, be abejo, priešinsis tokiam pokyčiui.
- *Per didelis krūvis* (ryškus užduočių apimties ir sudėtingumo padidėjimas). Vykstant švietimo reformai, pedagogams daugėja darbų, kurių anksčiau jiems nereikėjo dirbti: individualių programų, planų rašymas, atestacijos, dokumentų tvarkymas ir kt.
- *Atsiribojimas (nuo kolegu).* Čia galima būtų išskirti du aspektus: 1) didėjantis darbo krūvis mažina laisvo laiko kiekį. Gyvenimo tempas diktuoja tai, kad pedagogai vis mažiau laiko praleidžia kartu, aptardami problemas, bendraudami

neformalioje aplinkoje. 2) Rinkos dėsniai atėjo ir į mokyklą. Tarp pedagogų atsirado konkurencija, dėl kurios pedagogai ir atsiriboja nuo savo kolegų.

- *Grupinio mąstymo modelių nebuvimas* (sutarimo labai siekiama kompromiso tarp atskirų individų idėjų, nuomonių, idealų).
- *Izoliuoto praktinio darbo ir nedaugelio ankstesnių galimybių mokytis rezultatas.* Diegiant pokyčius mokykloje pedagogai nelabai noriai imasi rizikuoti, jie norėtų žinoti, kaip tas pokytis pavyko kitoje mokykloje, ar jis davė apčiuopiamų rezultatų.
- *Siauras mokytojų vaidmens suvokimas* (vienos amžiaus grupės patyrimas, jokios vadovavimo patirties). Pedagogai dažnai neturi karjeros (klasikine prasme - paaukštinimo pareigose) galimybių. Tai lemia, kad tik nedaugelis pedagogų turi administracinio darbo patirties ir nelabai įsivaizduoja vadovų darbą. Todėl pedagogai mėgsta pakritikuoti vadovų darbą, manydami, kad vadovauti yra labai paprasta, ir vieną ar kitą darbą jie atliktų tikrai geriau.
- *Prasti sprendimai ir sužlugdyta reforma* (cinizmas, kaip ankstesnių blogai apgalvotų nesėkmingų pastangų diegti pasikeitimus rezultatas). Pedagogai mato, kad kai kurie pokyčiai yra ne tik neparuošti, bet ir nepagrįsti, tolimi nuo to, ko dabar reikia mokykloms.
- *Asmeniniai interesai* (kai individai mano, kad pokyčiai atims iš jų tai, kas buvo jiems vertinga. Šie interesai tarp pedagogų vaidina labai svarbų vaidmenį. Netgi, atrodo, nereikšmingi dalykai šiuo metu gali sukelti pedagogams nepasitikėjimą pokyčiu ir pasipriešinimą jam.
- *Žinių apie pokyčio naudą stoka.* Pedagogams labai svarbu, kad jie laiku ir objektyviai gautų informaciją apie pokytį: kodėl reikia jį vykdyti, kas pasikeis, kai pokytis bus įdiegtas, kaip jis palies konkretų pedagogą asmeniškai.
- *Nepasitikėjimas vykdančiaisiais pokyčiais.* Čia galima būtų išskirti du aspektus: 1) pedagogai mano, kad Ministerijoje ar Švietimo skyriuje dirba žmonės, kurie nežino realios situacijos mokyklose, ir jų diegiami pokyčiai yra tik tuščias laiko ir lėšų švaistymas. 2) Jei mokyklos vadovas neturi pasitikėjimo tarp pedagogų, arba anksčiau vykdyti pokyčiai buvo nesėkmingi, pedagogai tam pokyčiui priešinsis.

Knygoje „Edukacinių pokyčių ir novacijų valdymas“ Janiūnaitė, Jotautienė ir Cibulskas (2003) teigia, kad James O'Toole kelia tokias žmonių pasipriešinimo pokyčiams priežastis:

1. Homeostazė - pokyčiai nėra natūralios sąlygos.
2. Pokyčiai sąlygoja naujų išbandymų naštą.
3. Inercija - ji sueikvoja daug jėgos, kuri galėtų būti panaudota kurso pakeitimui.
4. Pasitenkinimas - daugumai žmonių patinka tai, kas yra.
5. Brandumo stoka - nėra sukurtos prielaidos pokyčiams, parinktas netinkamas laikas.
6. Baimė - žmonės bijo nežinomybės.
7. Suinteresuotumas - pokyčiai gali būti naudingi kitiems, bet ne mums.
8. Pasitikėjimo stoka - mes manome, kad nepajėgsime susidoroti su naujais iššūkiais.
9. Ateities šokas - sukrėsti pokyčių mes išsigąstame, slepiamės ir jų vengiame.
10. Beprasmiškumas - pokyčius mes matome tik tariamus, paviršutiniškus, kosmetinius ir apgaulingus, netikrus, tai kam stengtis?
11. Žinių trūkumas - mes nežinome kaip keistis ir ką keisti į ką.
12. Žmogiška prigimtis - žmonės yra konkuruojantys, agresyvūs, godūs, savanaudžiai ir turi labai mažai altruizmo, kuris pokyčiam yra būtinas.
13. Cinizmas - mes įtariame, kad pokyčius inicijuojančio veikėjo motyvai mums nėra palankūs.
14. Nukrypimas - pokyčiai yra gerai ir mes jiems pritariame, bet bijome, kad nenumatytos pasekmės mums bus nepalankios.
15. Individualūs genijai prieš grupines vidutinybes - vidutiniškai mąstančioji dauguma negali matyti pokyčiuose užkoduotos išminties.
16. Ego - noras išreikšti save, prieštaraujant kitų iniciatyvai.
17. Trumpo laikotarpio mąstymas - žmonės nelinkę rezultato ir atpildo atidėti ateičiai.
18. Trumparegystė - nematome, kad pokyčiai tenkina platesnius nei asmeniniai interesus.
19. Lunatizmas - dauguma žmonių gyvena nesuplanuotą, neapibrėžtą gyvenimą.
20. Bandos jausmas - įprasta pritarti grupės mąstymui ir prisiderinti prie bendruomenės.

21. Kolektyvinis mąstymas - mes mokomės iš patirties ir viską stebime turėdami išankstinę nuomonę.

22. Diskriminacinės priemonės esamai būklei išlaikyti - mes esame teisūs, o tie, kurie nori mus pakeisti klysta.

23. Klaidinantis išskirtinumo jausmas - pokyčiai gali vykti bet kur kitur, bet mes esame išskirtiniai.

24. Ideologija - mes turime kitokią pasaulėžiūrą - iš prigimties konfliktuojančias vertybes.

25. Institucionalizmas - žmonės gal ir gali keistis, bet grupės tikrai ne.

26. "Gamta nesivysto šuoliais".

27. Paklusnumas - kas mes esame, kad galėtumėte prieštarauti lyderiams, kurie mums nurodė eiti būtent tuo keliu, kuriuo mes dabar einame.

28. Pokyčiai neturi šalininkų.

29. Determinizmas - manoma kad niekas dar nėra įgyvendinęs sėkmingų pokyčių.

30. Iš istorijos negalime mokytis, nes ji yra mokslinė.

31. Papročiai.

32. Papročių nepaisymas - manoma, kad tai gali būti suprasta, kaip visuomenės įžeidimas.

33. Žmonių kvailumas, lėkštumas.

Dauguma mokslininkų (Fullan (1998), Everard, Morris (1997), Hopkins, Ainscow, West (1998), Rogers (1996)), rašančių apie vadybą, tyrimų duomenų, kurie parodo, jog yra trys pagrindinės individų pasipriešinimo pokyčiams priežastys:

✓ *Ateities neapibrėžtumas.* Kiekvienas vadovas ir pedagogas žino, kad vykstant pokyčiams esama padėtis kis. Ir nors teoriškai visi pokyčiai deklaruojami kaip siekis pagerinti organizacijos funkcionavimą, tačiau visuomet yra rizika, kad jie nepavyks, ir organizacijos padėtis gali tapti blogesnė.

✓ *Praradimų nuojauta* (materialinių resursų, užimamos padėties, įprastų darbo metodų ir kt.).

✓ *Įsitikinimas, kad pokyčiai nieko gero neduos.* Kiekvienoje mokykloje dalis darbuotojų yra pesimistai. Dažnai tai lemia jų asmeninės savybės. Ir kas bebūtų atliekama organizacijoje, visus pokyčius jie sutinka niurzgėdami - "tai nieko gero neduos".

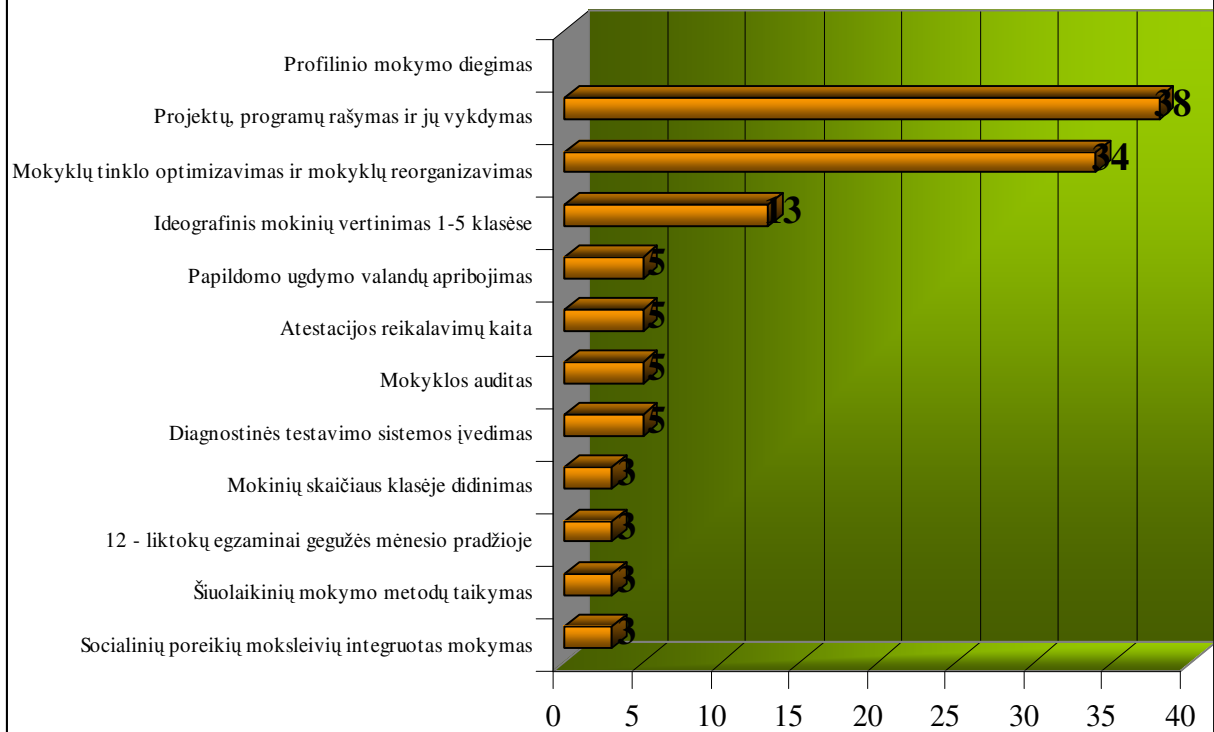
Janiūnaitė, Jotautienė, Cibulskas (2003) savo knygoje pateikia pasipriešinimo įveikimo technikas, kurias nurodome 5 paveikslėlyje.

Pasipriešinimo priežastis	Įveikimo technikos
Supratimo stoka	Išaiškinti pokyčių prasmę Vadovų nusiteikimas Kalbėti, kalbėti...
Pasirengimo stoka	Grupinis darbas Leisti žmonėms apsiprasti Leisti oponuoti ir neventi aiškinti
Organizacinio statuso praradimas	Pokyčio neišvengiamumas – neleisti praeičiai dominuoti Akcentuoti privalumus, nekaltinti praeities
Jėgos "paranoja"	Įtraukimas ir konsultavimas Apibrėžti dėl ko galima derėtis Leisti ieškoti racionalių alternatyvų
Asmeninis neapibrėžtumas	Įgalinti žmones įgyti kompetenciją Parama ir pastiprinimas
Bus daug darbo	Išlaikykite kai kurias buvusias taisykles Akcentuokite komandos svarbą Pastebėkite ir skatinkite net ir smulkius pokyčius

5 pav. Pasipriešinimas pokyčiams ir jų įveikimo technikos (B. Janiūnaitė, M. Jotautienė, G. Cibulskas, 2003)

Pokyčių, novacijų banga - užgriuvusi mokyklas dažnai pedagogams sukelia stresines situacijas. Pedagogai tarp kurių yra ir gan konservatyvių, turi žaibiškai reaguoti į vykstančius pokyčius. Anksčiau girdėti žodžiai „rinka“, „konkurencija“, – atrodė neturi nieko bendra su švietimo sistema. Tačiau Švietimo sistemoje jau vyksta tikra konkurencija su geromis ir blogomis pusėmis. Nauji laikai diktuoja mokykloms, vadovams ir mokytojams naujus reikalavimus. Ir pedagogams, ypač vyresnio amžiaus, kartais sunkiai pavyksta reaguoti į tokias naujoves kaip kompiuteriai, internetas, projektai, programos, moduliai, profiliavimas - vadovams ir mokytojams darosi vis sunkiau sukontroliuoti aplinką (6 pav. pateikiame novacijas, kurioms labiausiai priešinasi pedagogai) . Todėl asmenys vykdantys pokyčius, naudodamiesi įvairiausiais informacijos rinkimo būdais, turi stengtis išsiaiškinti, kokia bus reakcija į pokyčius, kas taps reakcijos šalininkais ir kas bus kitoje požiūrio į pokytį pozicijoje.

Pokyčiai, kuriems labiausiai priešinosi pedagogai

6 pav. Naujovių, keliančių pasipriešinimą reitingas

(B. Janiūnaitė, 2004)

2.2. Pasipriešinimo edukacinėms novacijoms tipai

Kaitą sunkiai išgyvena tie pedagogai, kurie manė, kad viskas, kas buvo mokykloje sovietmečiu - blogai, ir tie, kuriems viskas buvo gerai. Pirmieji kritikuoja, ieško, kuria, keičia, bando atrasti. Antrieji vien kritikuoja, neigia, nepateikdami nieko originalaus ir reikšmingo, nieko alternatyvaus, jie neieško, nekuria.

Dar sunkiau kalbėti apie tuos, kurie neturi savo pozicijos, tvirto kelio ir nuomonės. Jie šliejasi prie tos grupės, kurios, jų manymu, idėjos gali būti naudingos arba nuo kurios priklauso jų profesinė, politinė ar kitokia karjera.

Išanalizavus Cibulsko ir Janiūnaitės straipsnį „Individualaus pasipriešinimo edukacinėms novacijoms priežastys ir raiškos tipai: bendrojo lavinimo mokyklų vadovų požiūris“ (2001) bei Janiūnaitės knygą „Edukacinės novacijos ir jų diegimas“ (2004) galime išskirti tokius pasipriešinimo pokyčiams tipus:

- ❖ *individualus*;
- ❖ *grupinis*;
- ❖ *sistemos (organizacijos)*;

ir tokias pasipriešinimo pokyčiams formas:

- ❖ *aktyvus* – kai pedagogas ar jų grupė rodo iniciatyvą pasipriešinimui, organizuoja viešus susirinkimus, posėdžius;
- ❖ *užslėptas* - jis gali būti nepastebėtas iki tol, kol sužlugdys patį pokyčių projektą. Jeigu pedagogai jaučia, kad jie negali išreikšti savo jausmų arba jei jie neįtraukti į pokyčių diegimo sprendimus, jaučiasi atstumti. Tokiu atveju reiškiasi užslėptas pasipriešinimas, kuris gali ne tik trukdyti pokytį įgyvendinti, bet ir privesti iki visiško sabotažo;
- ❖ *pasyvus* - kai į pokyčius žvelgiama abejingai, nereaguojama
- ❖ *atviras* - organizaciniams pokyčiams galima priešinti atvirai, pvz. posėdžių, susirinkimų metu, bendraujant tarpusavyje kituose viešuose susirinkimuose. Šis pasipriešinimas yra konstruktyvus, jis gali būti išgirstas ir į jį atsižvelgta.

G. Cibulskas ir B. Janiūnaitė (2001) pateikia Keen pasipriešinimo novacijoms būdus:

- ❖ Lėšų, būtinų pokyčiui įgyvendinti, nukreipimas. Organizacijos lėšas „maištininkai“ stengiasi nukreipti ne pokyčiui įgyvendinti, o siekia parodyti, kad jos yra būtinos vykdyti kitus projektus.
- ❖ Inertiškumas. Pedagogai laukia pagrindinių pokyčio vykdytojų veiksmų, sprendimų ar kitokios reakcijos, tačiau patys iniciatyvos nerodo.

Straipsnyje „Individualaus pasipriešinimo edukacinėms novacijoms priežastys ir raiškos tipai: bendrojo lavinimo mokyklų vadovų požiūris“ (Cibulskas, Janiūnaitė, 2001) pateikia Vichanskio teiginį, kad darbuotojų požiūris į pokyčius gali būti dviejų faktorių padėties kombinacija:

- pokyčio priėmimas arba atstūmimas;
- atviras arba paslėptas požiūris į pokytį.

Todėl asmenys, vykdančys pokyčius, naudodami pokalbių, interviu, anketavimo ir kitas informacijos rinkimo formas, turi stengtis išsiaiškinti, koks bus reakcijos į pokyčius ir kurie darbuotojai bus naujovių šalininkai, kurie priešininkai.

- ❖ *Pokyčio šalininkas* palaikys pokytį viešai - įvairių susirinkimų, pokalbių, diskusijų metu. Jis bus pirmas, kuris ims įgyvendinti pokytį ir bus jo rėmėjas.
- ❖ *Pasyvus pokyčio šalininkas* - žmogus, kuris nesipriešina pokyčiui, tačiau ir nepersistengia jį diegdamas. Dažniausiai tai būna žmogus, kuris yra tikras dėl savo ateities, jo padėtis organizacijoje stabili.
- ❖ *Atviras pokyčio priešininkas* nėra labai pavojingas, jis savo nepritariamą pokyčiui demonstruoja taip pat viešai - susirinkimų, pokalbių, diskusijų metu. Todėl, jeigu ir nepavyksta jo patraukti į savo pusę, bent jau galima matyti ir prognozuoti jo tolimesnius veiksmus ir numatyti kelius tam pasipriešinimui įveikti.
- ❖ *Slaptas pokyčio priešininkas* yra pavojingiausias. Jis dažniausiai nereiškia nepasitenkinimo pokyčiu viešai (kai kuriais atvejais gali netgi viešai jam pritarti), tačiau visa jo veikla vyksta nematomai. Jis buria aplink save neformalioje aplinkoje pokyčio priešininkus (arba abejojančius pokyčiu) ir visą veiklą nukreipia tam, kad pokytis būtų neįgyvendintas. Veikla gali būti labai įvairi: nuo pakalbėjimo neformalioje aplinkoje iki visiško sabotažo.

- ❖ *Pokyčio šalininkai*, pasyvūs pokyčio šalininkai, atviri pokyčio priešininkai ir slapti pokyčio priešininkai gali būti tiek individai, tiek grupės.

Norint, kad mokyklose vykstantis novacijų diegimas būtų sėkmingas, nuoseklus ir nekeltų didelio pasipriešinimo, patartina išanalizuoti ir mėginti pritaikyti, B. Simonaitienės knygoje (2004), pateikiamus pasiūlymus:

1. Nuolatinis *patirties testavimas*, tyrimas, apmąstymas (refleksija). Patirtis, šiuo atveju, apima visus įvykius, kuriuos patiria mokykla tiek savo viduje, tiek santykyje su supančia aplinka. Yra būtina tai daryti nuolat, o ne tik krizių metu. Čia veikia patirties ir aplinkos tyrimo struktūros ir procedūros bei nuolat vystomi tyrimo, refleksijos gebėjimai.
2. *Naujų žinių kūrimas*. Naujos žinios - kokybiškai naujas darinys ir skiriasi nuo pradinių duomenų, kuriuos mokyklos nariai naudojo. Tie duomenys gaunami tyrimo ir refleksijos metu, tiriant savo patirti ar mokyklos aplinką. Žinios, šiuo atveju, reiškia naujus gebėjimus, kurie įtakoja efektyvesnę mokyklos veiklą ir kurių anksčiau neturėjo.
3. *Žinių sklaida*. Naujas žinias svarbu "perleisti per mokyklą". Mokykloje veikia struktūros, kurios atrenka, sistemina ir tikslingai paskleidžia žinias. Čia siekia sumažinti ir susilpninti visų rūšių barjerus ir trukdžius (struktūros, procesų, pasenusių technologijų, tarpasmeninius ar profesinius) skleidžiant informaciją ar idėjas tarp visų mokyklos lygių (individų, grupių ir mokyklos). Mokykla turėtų nuolat mokytis ir atsinaujinti, kad naujos žinios be trukdžių patektų į mokyklą ir sklandžiai judėtų joje.
4. *Besimokančio mokytojo pozicija* arba požiūris į pateiktos programos gyvendinimą, rodo, kad programos įgyvendinimo procesas reikalauja nuolatinio mokytojo mokymosi (nes situacija jo klasėje nuolat kinta) bei pateikia daugybę galimybių mokytojui mokytis. Kita vertus, mokytojas pasirinkęs šią poziciją turi ugdytis mokymosi gebėjimus (kritinis mąstymas, refleksija, tyrimas, vertinimas ir t.t.), idant savo darbą atliktų gerai - pastebimai keistų moksleivių gyvenimą.
5. *Kaitos valdymo gebėjimų ugdymas*. Yra akcentuojami mokytojams būtinus kaitos valdymo (arba tarpininkavimo pokyčiams) gebėjimai. Jie reikalingi todėl, kad tobulėjimo ir tobulinimo procesai, dinamiški, sudėtingi ir iš anksto nežinomi.
6. *Vizija arba siekio formavimas*. Pastaruoju metu literatūroje ypač pabrėžiama bendros vizijos svarba. Asmeninės vizijos kūrimas - tai mokymo veiklos tobulinimo

perspektyvų numatymas. Tokie asmeniui svarbūs ir pozityvūs vaizdiniai (kaip pagerinti veiklą) tampa galingais stimulais mokyklos pokyčiams.

7. *Domėjimasis.* Asmeninio tikslo kūrimas ir įgyvendinimas nėra statiški. Tai nuolatinis ieškojimas: įprotis analizuoti, vesti asmeninius užrašus, tirti veiklą, dirbti naujoviškose auklėjimo ir bendradarbiavimo aplinkose.

8. *Gebėjimas įgyti meistriškumą.* Žmonės turi praktiškai įsisavinti naujas idėjas ir įgūdžius, netik apie juos mąstyti. Meistriškumas ir profesionalumas turi akivaizdžią įtaką profesinei veiklai, tačiau kartu jie yra ir priemonės siekti gilesnio suvokimo. Domėjimasis, mokymasis ir nuolat besikeičianti informacija gali kelti nerimą. Nepasitikėjimas ir rizikavimas yra esminės mokymosi dalys.

9. *Bendradarbiavimas.* Bendradarbiavimas yra būtinas asmens mokymuisi. Egzistuoja tam tikras maksimalus mokymosi lygis, kurį pasiekiame mokydamiesi savarankiškai. Asmeninis meistriškumas ir grupinis meistriškumas papildo vienas kitą. Žmonės reikalingi vieni kitiems, kad galėtų daugiau išmokti ir pasiekti įvairių dalykų.

Kalbant apie pasipriešinimą pokyčiams švietimo organizacijoje, reikėtų pažymėti, kad pokyčiams priešinasi ne tik pedagogai. Mokykloje taip pat egzistuoja įvairios žmonių grupės: vadovai, pedagogai, techninis personalas, mokiniai. Vykdomi pokyčiai skirtingai paliečia šias grupes, tokiu būdu sukeldami skirtingą reakciją į tą patį pokytį, pokyčio iniciatorius ir pokyčio vykdytojus. Tačiau didžiausią įtaką mokykloje vis dėlto turi pedagogai ir vadovai, todėl ir tiriamas būtent šių grupių pasipriešinimas.

3. PEDAGOGŲ POŽIŪRIO Į NOVACIJAS TYRIMAS

3.1. Pedagogų novacinės veiklos raiška ir valdymas, tyrimo metodika

Tyrimas buvo atliekamas taikant : mokslinės literatūros analizę, taikant anketinę apklausą, buvo vykdoma lyginamoji ir statistinė analizė. Tyrimas buvo rašomas remiantis K. Kardelio knyga „Mokslių tyrimų metodologija ir metodai“ (2002). Atlikus mokslinės literatūros analizę, ugdymo metodų ir funkcijų nagrinėjimą ir pasirinkta vykdyti kiekybinį tyrimą. Tam tikslui pasitelkta standartizuota padalomoji anketa (priedas Nr. 1), kuri parengta pagal B. Janiūnaitės knygą „Edukacinės novacijos ir jų diegimas“ (2004). Anketose buvo naudojamos nominalinės skalės. Statistinėms tendencijoms ir ryšiams nustatyti taikyti analizės metodai - vidurkiai, procentai.

Tyrimas atliktas 2006 sausio 09 – 2006 kovo 20. Atliekant vidurinės mokyklos pedagogų požiūrio tyrimą buvo apklausta 202 pedagogai. Anketos respondentams pateiktos per mokyklos vadovybę. Buvo apklausta Alytaus mieste esančios mokyklos: Alytaus Dzūkijos vidurinė mokykla, Alytaus „Volungės“ vidurinė mokykla, Alytaus Dainavos vidurinė mokykla. Gautiems duomenims apdoroti naudotos programos: Microsoft Excel 2003, Word 2004.

Duomenims surinkti buvo pasirinkta uždaro tipo anketa. Anketa - klausimų, kuriuos apjungia tyrėjo siekimas iširti kokį nors socialinį reiškinį ar procesą, visuma. Anketinė apklausa pasirinkta dėl savo privalumų - užtikrina pakankamą atrankos dydį, šimtaprocentinis arba artimas jam anketų gražinimo lygis. Anketos buvo išdalijamos individualiai kiekvienam respondentui darbo vietoje, iš anksto aptarus gražinimo datą ir būdą. Pasirinkta netikimybinė - kvotinė respondentų atranka, pagal profesiją, darbo vietą.

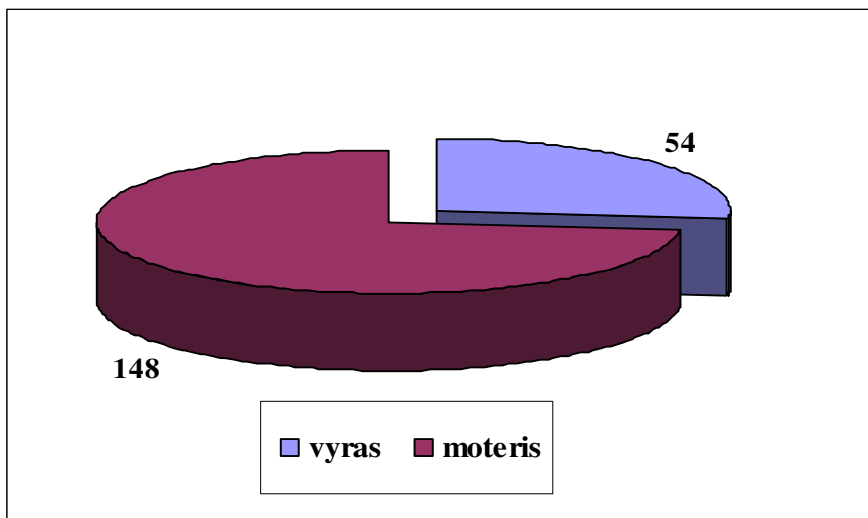
Darbo sociologinį tyrimą galima apibūdinti kaip sistemą logiškai nuoseklių metodologinių, metodinių ir organizacinių - techninių procedūrų, susietų tarpusavyje vieno tikslo - gauti patikimus duomenis apie tiriamą reiškinį ar procesą. Buvo pasirinkta padalomoji apklausa. Apklausa - tai tokia duomenų rinkimo technika, kai respondentai atsakinėja į raštu (anketoje) ar žodžiu pateiktus klausimus. Šios apklausos metu numatomas asmeninis apklausėjo ir respondento kontaktas tuo metu, kada apklausiamasis gauna anketą iš anketuotojo. Šis būdas pasirinktas, kad yra tiriamą problema nepakankamai išanalizuota ir aprašyta įvairiuose dokumentuose, tyrimo dalyko neįmanoma pažinti bei iširti stebėjimo metu,

dalykas yra pedagogų sąmonės elementai: poreikiai, interesai, motyvacija, nuomonės, įsitikinimai ir kt. (Luobikienė I., Guščinskienė J., Palidauskaitė J, Vaitkier R, 1997).

3.2. Tyrimo duomenų analizė

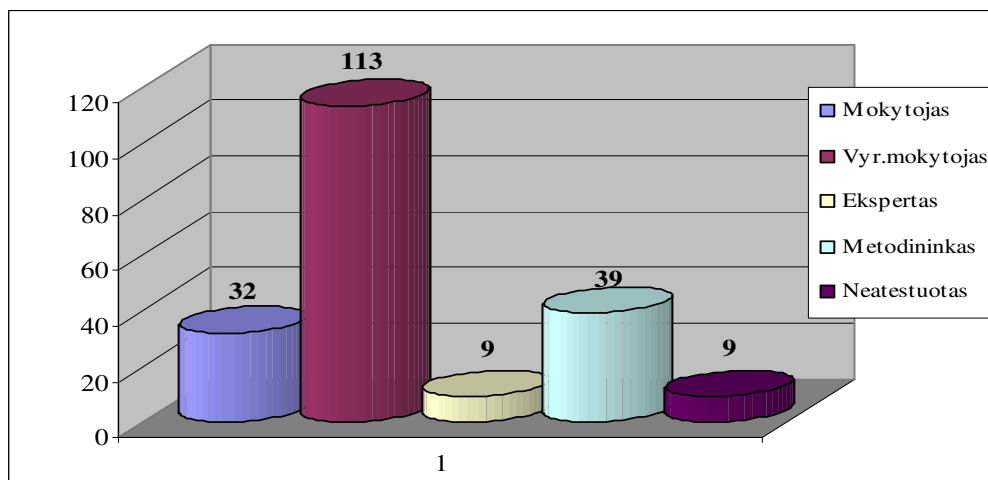
Šiuo metu išgyvename laikotarpį, kuris pasižymi globalizavimu, informacinių žinių kokybiniais siekiais, lydimą įvairių technologinių, politinių, socialinių bei kultūrinių pasikeitimų. Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir pradėjus reformuoti bei modernizuoti šalies švietimo sistemą, pradėta ieškoti naujų ugdymo sistemų remiantis Vakarų Europos kultūra. Šalies mokyklas užgriuvus novacijoms dauguma mokytojų tiesiog nespėja adaptuotis o kiti, nenori. Todėl vienas iš darbo tikslų buvo išsiaiškinti priežastis dėl kurių kyla pedagogų pasipriešinimas novacijoms, jų požiūrį į novacijas ir dalyvavimą jose.

Apklausa buvo atlikta Alytaus vidurinėse mokyklose (Alytaus Dzūkijos vidurinė mokykla, Alytaus „Volungės“ vidurinė mokykla, Alytaus Dainavos vidurinė mokykla) ir buvo apklausta 202 pedagogų, iš jų 27% vyrų ir 73% moterų (7 pav.).

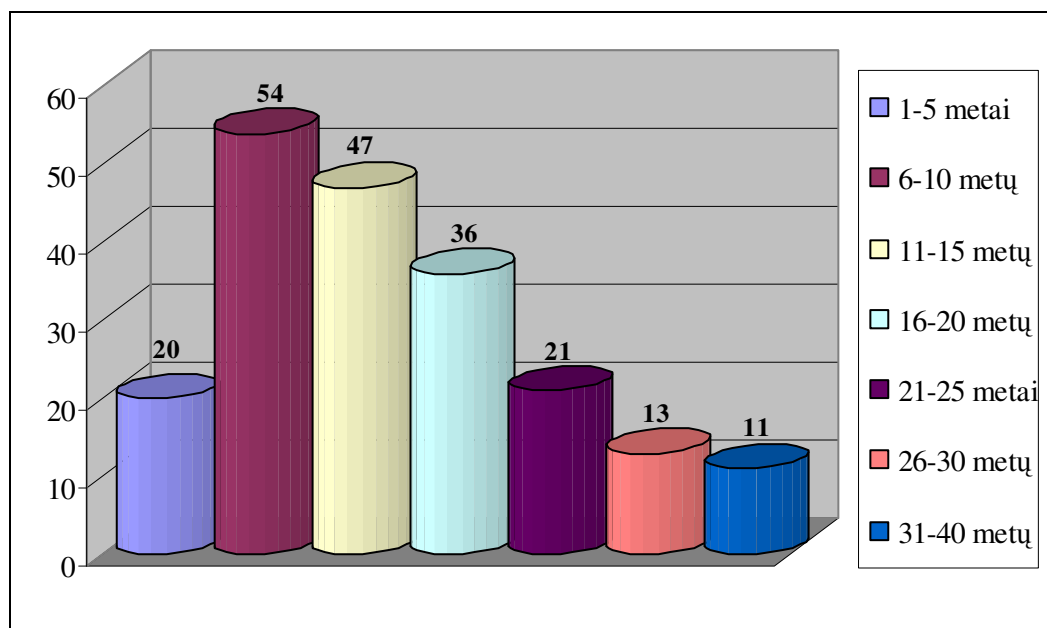
7 pav. Respondentai pagal lytį

Jeigu gilintis į respondentų pedagoginę kvalifikacinę kategoriją, tai apklausoje daugiausia dalyvavo turintys vyr. mokytojo pedagoginę kvalifikaciją (N – 113). Mokytojų ir metodininkų labai panašiai (N – 32 ir N – 39). Mažiausiai apklausta buvo neatestuotų pedagogų ir ekspertų (po N – 9) (žiūr. 8 pav.).

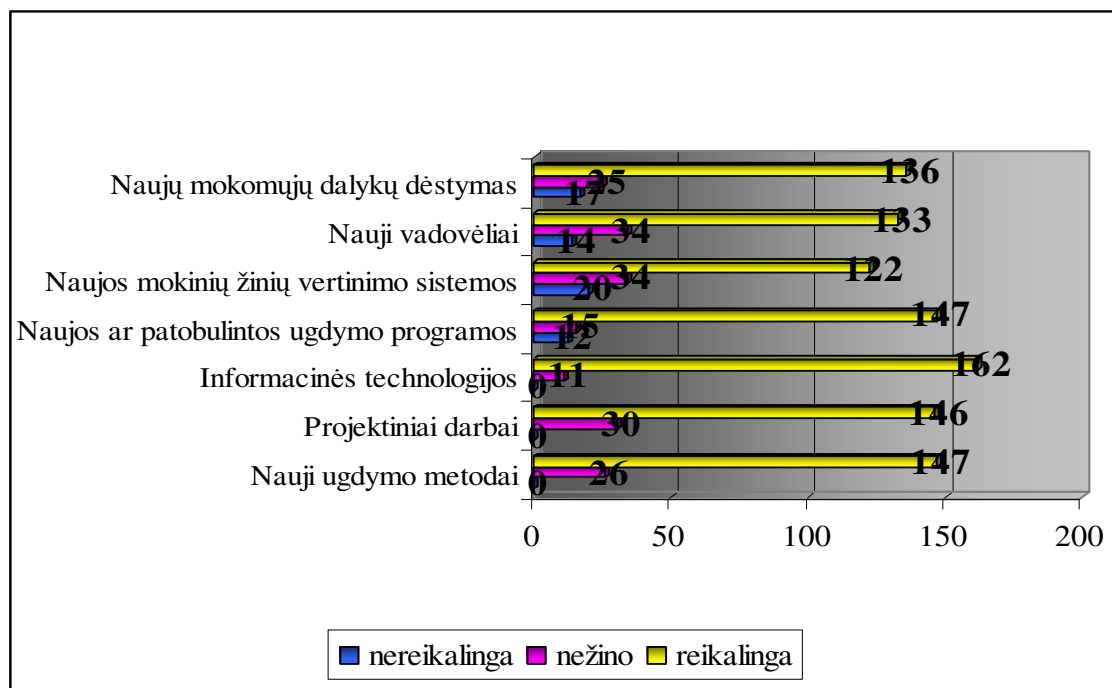
8 pav. Respondentų pedagoginė kvalifikacija

Grupuojuant respondentes pagal pedagoginio stažo grupes, apklausoje daugiausia dalyvavo, pedagogai dirbantys šį darbą 6 - 10 metų (N – 54), mažiausiai - 31 – 40 (N – 11). Visa pedagoginio stažo skalė pateikiama devintame paveikslėlyje.

9 pav. Respondentų pedagoginio darbo patirtis

Šiandien kiekvienas pedagogas turėtų įvertinti tai, kad į mokyklas ateina vis daugiau mokinių, kurie, yra labiau išprusę, naudoja daugiau ir įvairesnės informacijos, tačiau vis daugiau atsiranda ir tokių mokinių, kurie turi įvairių socialinių ar psichologinių problemų, ar tam tikrą negalę. Dėl to iš esmės reikia keisti mokymo sistemas ir tuo pačiu keičiasi pedagogų vaidmuo. Pirmuoju klausimu mėginame išsiaiškinti pedagogų nuomonę apie naujovių galimybes ir jų svarbą. Tam tikslui buvo pateiktas klausimas: ar pritariate nuomonei, kad pedagogai – novatoriai, laikosi požiūrio, jog visos novacijos turi neišnaudotų galimybių ir yra svarbu jas atrasti, ir tokie atsakymų variantai: nauji ugdymo metodai, projektiniai darbai, informacinės technologijos, naujos ar patobulintos ugdymo programos, naujos mokinių žinių vertinimo sistemos, nauji vadovėliai, naujų mokomųjų dalykų dėstymas. Kaip perspektyviausias novacijas, pabrėžė: naujus ugdymo metodus (N - 147), informacines technologijas (N - 162), naujos ar patobulintos ugdymo programos (N - 147). Kaip mažiausiai vertas dėmesio novacijas paminėjo: naujas mokinių žinių vertinimo sistemas (N – 20), naujus mokomuosius dalykus (N – 17) ir naujų vadovėlių įsigijimą (N - 14). Visi šio klausimo rezultatai pateikiami dešimtame paveiksle.

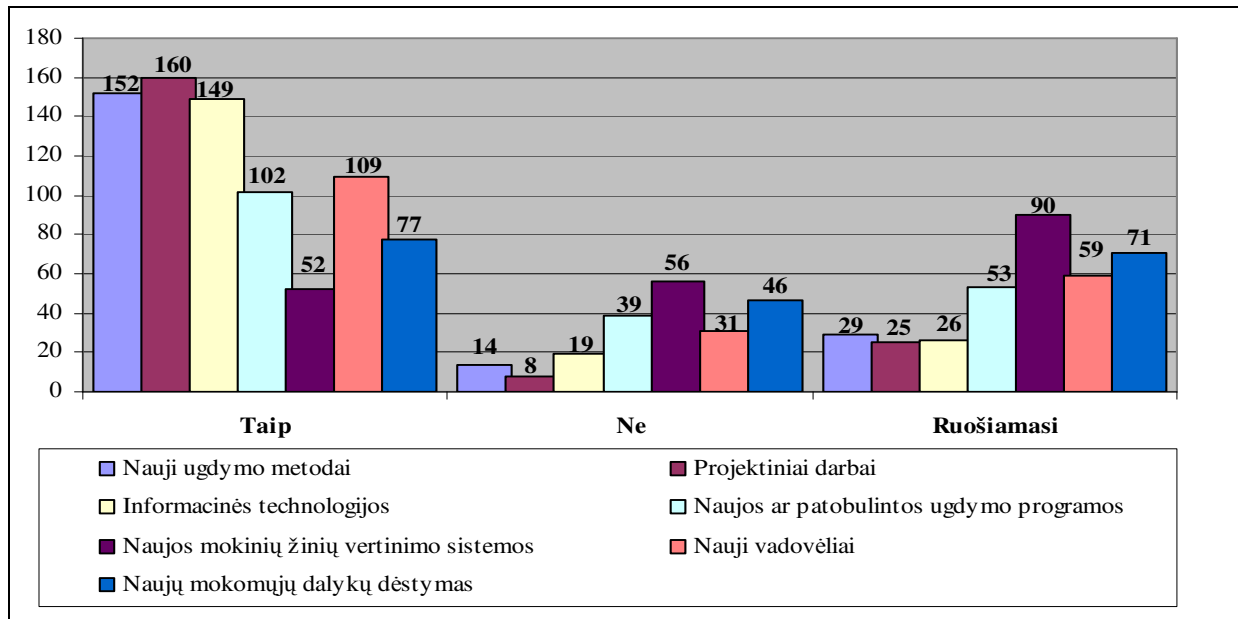

10 pav. Pedagogų nuomonė apie naujovių galimybes ir jų svarbą

Manome, kad naujus ugdymo metodus ir naujos ar patobulintos ugdymo programos pasirinktos, kaip vienos iš svarbiausių todėl, kad Lietuvai atgavus nepriklausomybę, netekus priespaudos ir tokio pat mokymo, reikėtų atsisakyti ir senų metodų, modelių bei ugdymo programų. Informacinės technologijos visais laikais buvo svarbios, o technologijoms einant į priekį jos tapo ypač aktualios.

Lietuvai atgavus nepriklausomybę ir pradėjus reformuoti bei modernizuoti šalies švietimo sistemą, įvairiose švietimo institucijose diegiama gausybė edukacinių novacijų - sukurtų Lietuvos edukologijos mokslininkų ir patekusių iš kitų šalių. Remiantis tuo galima daryti prielaidą, kad teoretikai, kurie dažnai yra gerokai nutolę nuo realybės, realiai nežino kokia yra susiklosčiusi ar kaip kinta situacija Lietuvos mokyklose. Paprastam pedagogui yra sunku ką nors spręsti apie tai kas nelabai žinoma ir aišku. Be to užklupusi fragmentišku ir paviršutinišku novacijų lavina, kadangi mokyklos dažnai imasi arba yra priverstos diegti novacijas ir jos gali atrodyti novatoriškos, bet iš tiesų jose esminiai pokyčiai nevyksta. Todėl dabar, kai jau yra šiek tiek susipažinta su novacijomis yra svarbu žinoti ar pedagogai pritaria tokiai nuomonei: pedagogai – novatoriai, laikosi požiūrio, jog visos novacijos turi neišnaudotų galimybių ir yra svarbu jas atrasti.

Begalo yra svarbu, remiantis užsienio patirtimi, atrasti ir pasiimti tai kas yra tinkama mūsų mokykloms, visuomenei ir ypač mokiniams. Aklas novacijų kopijavimas gali tapti esmine klaida. Beveik visos mokyklos, daugiau ar mažiau, yra įdiegę, vieną ar kitą, naujovę, todėl antru klausimu „Ar jūsų mokykloje yra diegiamos novacijos, kokios?“ bandome išsiaiškinti ar Alytaus mokyklose (Alytaus Dzūkijos vidurinė mokykla, Alytaus „Volungės“ vidurinė mokykla, Alytaus Dainavos vidurinė mokykla) yra diegiamos novacijos ir kurios iš jų yra taikomos dažniausiai, penktame paveiksle matome, kad dažniausiai diegiamos naujovės yra: projektiniai darbai (N – 160), nauji ugdymo metodai (N – 152), informacinės technologijos (N – 152). Mažiausiai dėmesio susilaukiančios - naujos mokinių žinių vertinimo sistemos (N – 56), naujų mokomųjų dalykų dėstymas (N – 46) ir naujos ar patobulintos ugdymo programos (N – 39). Tačiau yra svarstomas ir šių novacijų diegimas: naujų mokomųjų dalykų dėstymas (N – 90), naujų mokomųjų dalykų dėstymas (N – 71) bei naujų vadovėlių įsigijimas (N – 59). Visi duomenys pateikiami vienuoliktame paveiksle.

11 pav. Novacijų diegimas mokyklose

Spėjame, kad projektiniai darbai dažnai diegiami mokykloje todėl, kad tai yra pats greičiausias, nors ne pats geriausias, būdas mokyklai gauti papildomą finansavimą. Kadangi Švietimo sistemoje, kaip ir didesnėje šalies dalyje jaučiamas pinigų stygius: trūksta naujų vadovėlių, toli gražu ne visos mokyklos turi kompiuterių klases, mokyklose, žiemos sezonu sunkiai įmanoma vesti pamokas. Manome, kad diegti naujus ugdymo metodus stengiamasi todėl, kad tarybiniai, pasikeitus mūsų šalies statusui, tapo netinkami.

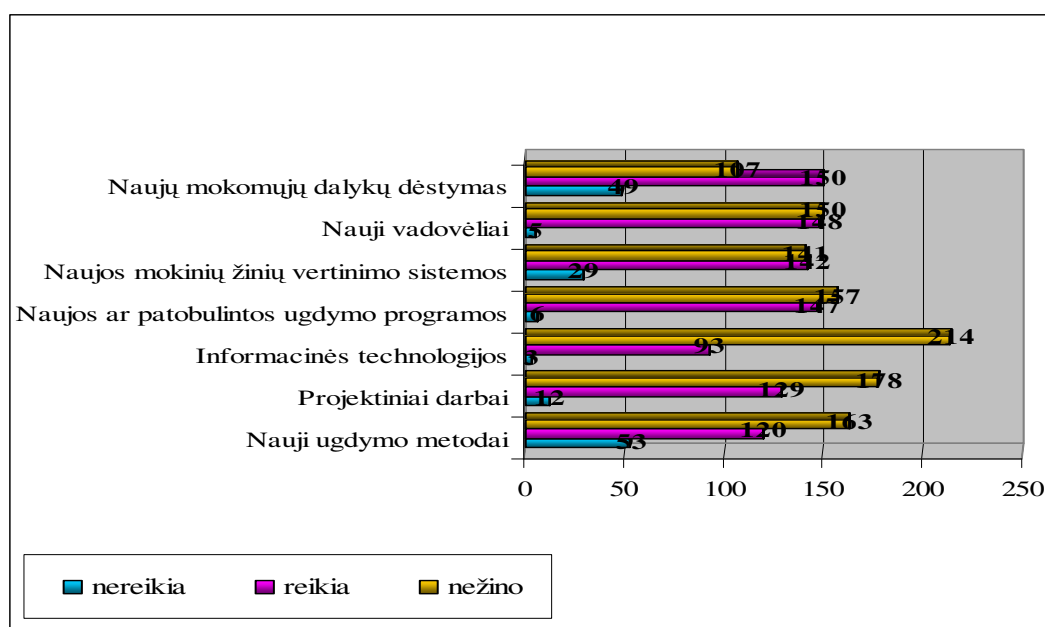
Remiantis B. Janiūnaitės ir G. Cibulsko 2001 metų atliktų tyrimų pateiktais duomenimis, galima teigti, kad dažniausiai buvo diegiamos informacinės technologijos bei nauji mokymo metodai; mažiausiai buvo užduodamos savarankiško darbo užduotys mokiniams.

1997 metais buvo diegiamos šios naujovės: mokyklų profiliavimas, mokymosi lygių įvedimas, leistino klasės dydžio nustatymas, devynmetės mokyklos perėjimas prie dešimtmetės. Nors ši idėja (dešimties klasių pagrindinės mokyklos įvedimas) tuo metu negalėjo būti iki galo realizuota, nes tai susiję su daugeliu problemų: ugdymo turinio pertvarkymu, finansavimu, baze, mokytojų kvalifikacija. Tačiau dešimties klasių pagrindinės mokyklos buvo atidarytos eksperimento tvarka. Nors šio ir mūsų atlikto tyrimo rezultatų negalime lyginti, tačiau

(remiantis 1997 metų, M. Barauskaitės tyrimu) galime daryti tokią išvadą: beveik visos planuojamos naujovės anksčiau ar vėliau bus įdiegtos - šiuo metu jau turime profiliuotas mokyklas, dešimtmetes mokyklas yra įvesti mokymosi lygiai. Tačiau yra be galo svarbu, kad jos būtų tinkamai pritaikytos mūsų mokyklose, kad skatintų tobulėti o nestabdytų ugdymo proceso.

Palyginę ankstesnių ir šio tyrimo gautus duomenis galime daryti išvadą, kad iš esmės, vyksta jau įdiegtų novacijų tobulinimas.

Pedagogas yra sudedamoji mokyklos dalis, greičiausiai ir labiausiai pajuntanti net ir mažus pokyčius, todėl yra labai svarbu atsižvelgti į pedagogų nuomonę. Būtent todėl ir mėginame, trečiuoju klausimu, išsiaiškinti, kurios iš pateiktų novacijų yra reikalingos respondentų mokykloje. Kaip reikalingus pokyčius pedagogai nurodo, kad reikia naujų vadovėlių (N – 148), patobulintos ar pakeistos ugdymo programos (N – 147), naujų mokomųjų dalykų įvedimo (N – 150). Pedagogų nuomone nereikalingi yra nauji ugdymo metodai (N – 52), naujų dalykų dėstymas (N – 49) bei naujos mokinių vertinimo sistemos (N – 29) o dėl informacinių technologijų (N – 214), projektinių darbų (N – 178) ir naujų ugdymo metodų (N – 163) abejojama (12 pav.).

12 pav. Novacijų reikalingumas, pedagogų nuomone

Norime pabrėžti, kad gauti tyrimo rezultatai rodo, kad pedagogų nuomonė naujų dalykų dėstymo atžvilgiu yra nevienoda. Vieni pedagogai sutinka, kad ši novacija yra reikalinga ir duos teigiamų rezultatų, kiti – ne. Manome, kad tokį nuomonių pasiskirstymą galėjo įtakoti mokyklų vadovų subjektyvi nuomonė šio klausimo atžvilgiu.

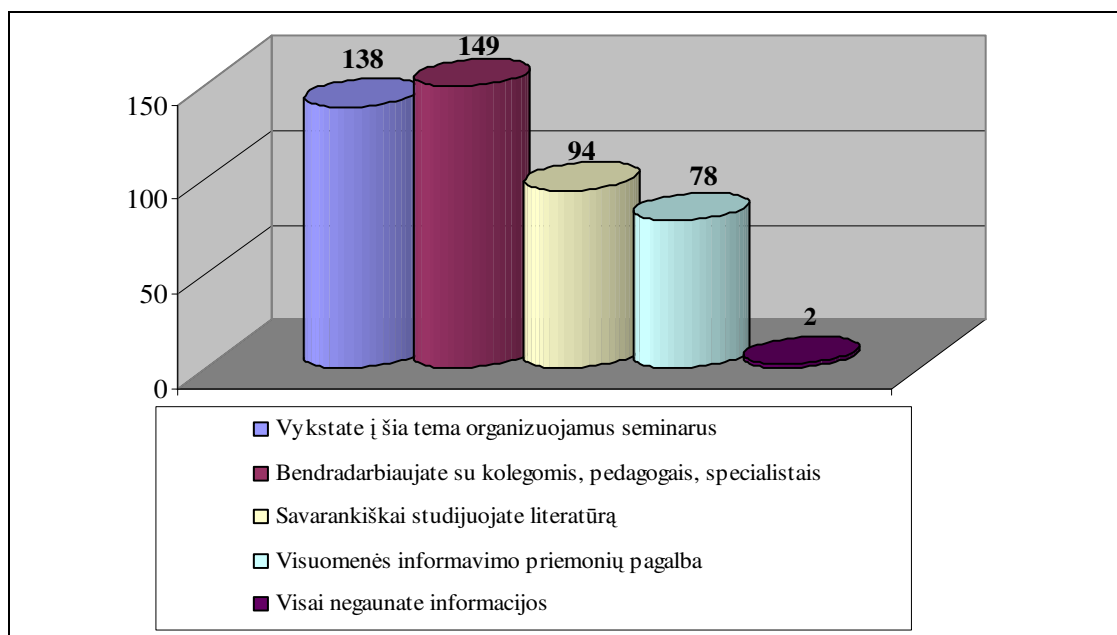
1997 metais M. Barauskaitės atlikto tyrimo gauti duomenys rodo, kad tiek mokytojai, tiek mokiniai pageidauja profiliuotų mokyklų ir priešinasi integruotų klasių atsiradimui.

Išnagrinėję B. Janiūnaitės ir G. Cibulsko 2001 metų atliktų tyrimų pateiktus duomenimis randame, kad pedagogai norėtų daugiau ir dažniau taikyti informacines sistemas, o tuo metu daugiausia buvo taikomi nauji ugdymo metodai ir projektiniai darbai.

Palyginus šiuos ir mūsų tyrimo metu gautus duomenis galima teigti, kad novacijų diegimas pamažu apima visas mokyklas, nors kartais ir kiek pakitęs: šiandien Alytuje mes turime integruotą mokyklą, o buvo planuojamos integruotos klasės ir 11-os bei 12-os klasės yra profiliuotos, nors buvo ketinta steigti profiliuotas mokyklas. Šiuo metu daugumoje mokyklų jau yra įdiegtos informacinės sistemos, vykdomi projektiniai darbai, kai kur bandoma taikyti naujus ugdymo metodus ir po truputį judama tolyn. Pedagogai mano, kad galima būtų mėginti diegti naujus mokomuosius dalykus, gal jie padėtų kelti mokinių motyvaciją mokytis. Yra būtini nauji vadovėliai, kadangi keičiasi programos, dažnai kiekvienas pedagogas naudoja vis kitas knygas (bet jau pradinėse klasėse). Mokytojų nuomone reikalingos naujos mokinių žinių vertinimo sistemos, kadangi šiuo metu pradinėse klasėse esantis vertinimas kelia nemažai problemų vyresnėse klasėse, yra sunkiau kontroliuoti mokinių pažangumą. Taip pat yra reikalingos naujos ar patobulintos ugdymo programos. Kaip pavyzdį būtų galima pateikti tai, kad šiuo metu kai kuriose Alytaus miesto vidurinėse mokyklose kūno kultūra ir dailė yra dėstomos prancūzų kalba.

Šalies mokyklas tiesiog užgriuvus novacijų lavinai, vienoms naujovėms keičiant, kitas mokytojai nespėja adaptuotis. Be to labai dažnai jaučiamas ir informacijos, ir patirties trūkumas, o turima informacija dažnai būna neišsami ir kelianti daug klausimų. Todėl anketoje bandome išsiaiškinti kokiais būdais pedagogai gauna informaciją apie diegiamas naujoves. Atsakymų variantai pateikiami tryliktame paveikslėlyje. Vertinant gautus rezultatus galime teigti, kad pedagogai dažniausiai bendraudami tarpusavyje pasikeičia informacija ir darbo patirtimi (N - 149). Kita dalis pedagogų pažymi, kad daug informacijos yra suteikiama,

dalyvaujant seminaruose (N – 138). Ir tik labai maža dalis respondentų teigia jog negauna jokios informacijos (N - 2).

13 pav. Informacijos apie novacijas gavimo būdai

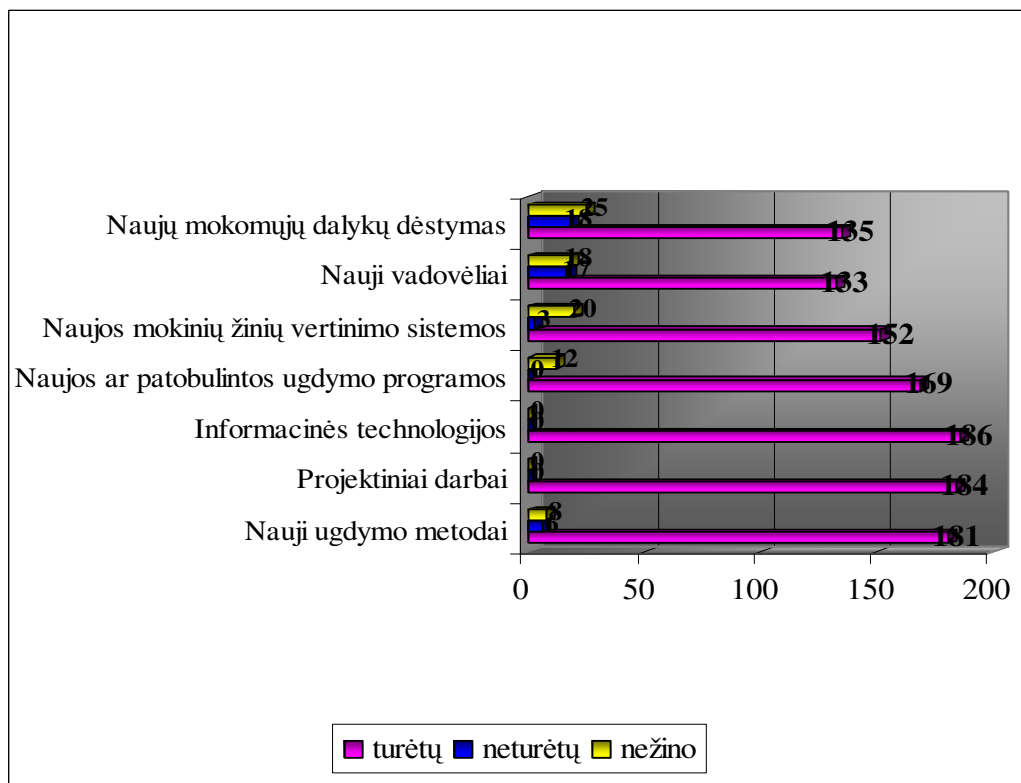
Išanalizavus tyrimo duomenis būtų galima teigti, kad mieliausiai pedagogai keičiasi informacija ir darbo patirtimi bendraudami tarpusavyje, dėl to kad dalyvaujant seminaruose gaunama informacija yra teorinio pobūdžio, aptariant tik vieną ar kelis pavyzdžius.

Bendradarbiavimas yra būtinas asmens mokymuisi informacijos judėjimui. Egzistuoja tam tikras maksimalus mokymosi lygis, kurį pasiekiamo mokydami savarankiškai. Žmonės reikalingi vieni kitiems, kad galėtų daugiau išmokti ir pasiekti įvairių dalykų. Bendravimas su pedagogais, kurie jau įdiegė vieną ar kitą novaciją, suteikia daugiau žinių bei patirties diegiant naujoves, analizuojant situaciją ar sprendžiant su tuo susijusias problemas, kurios gali būti labai individualios ir specifinės, atskiros mokyklos atžvilgiu.

Taip pat yra svarbu besimokančio mokytojo pozicija arba požiūris į pateiktos programos gyvendinimą, didelę reikšmę duoda pedagogų savarankiškas domėjimasis novacijomis. Tikslų kūrimas ir įgyvendinimas - nuolatinis ieškojimas: įprotis analizuoti, vesti asmeninius užrašus, tirti veiklą, dirbti naujoviškose auklėjimo ir bendradarbiavimo aplinkose.

Tyrimai rodo, kad programos įgyvendinimo procesas reikalauja nuolatinio mokytojo mokymosi, kadangi situacija klasėje nuolat kinta, bei pateikia daugybę galimybių mokytojui mokytis.

Novacijų diegimas mokyklose labai paliečia kiekvieną, tiek vadovus, tiek pedagogus, tiek mokinius, todėl yra svarbu, kad kuriant novacijas kuo daugiau dalyvautų pedagogai, nes „iš viršaus nuleistos“ naujovės ne visada gali atitikti realią situaciją ir galimybes. Todėl penktu klausimu mėginame išsiaiškinti kuriuose, iš pateiktų, novacijų diegimuose turėtų dalyvauti pedagogai. Naujovių diegime turėtų dalyvauti visi, tačiau pedagogų nuomone jie daugiausia galėtų nuveikti: diegiant informacines technologijas (N – 186), rašydami projektus (N – 184), sudarant naujus ugdymo metodus (N – 181).

14 pav. Pedagogų dalyvavimas novacijų kūrimo

Pedagogų nuomone jie niekuo negalėtų padėti rengiant programas naujiems

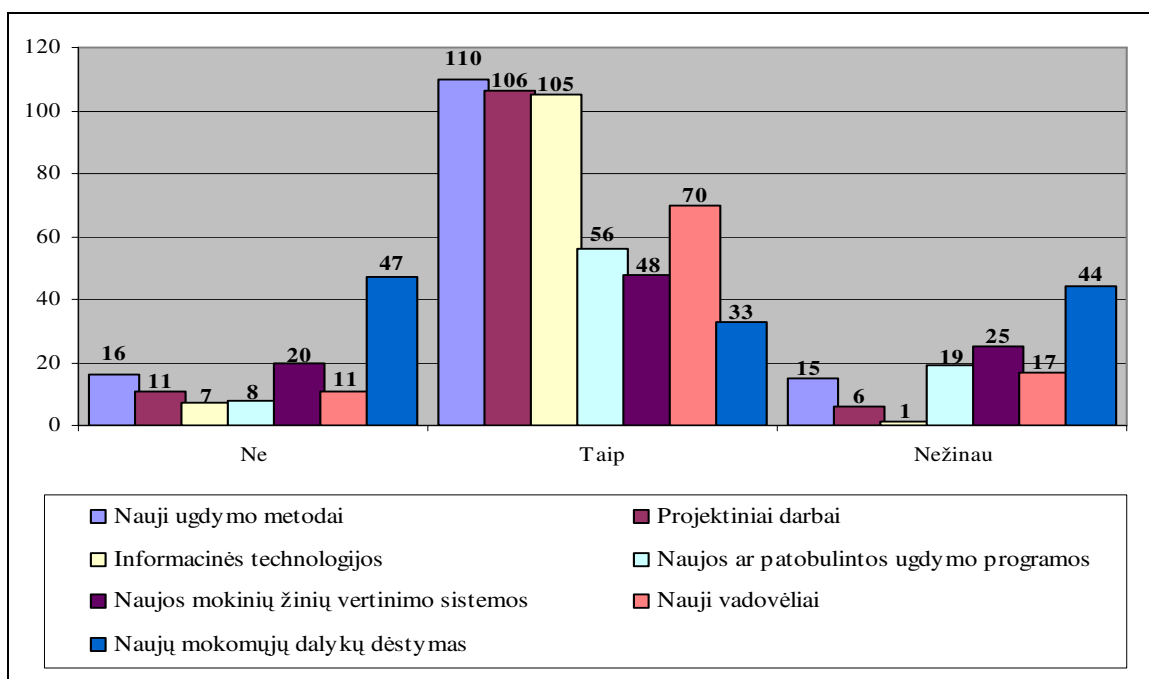
mokomiešiams dalykams (N – 18), leidžiant naujus vadovėlius (N – 17) bei naujų vertinimo sistemų kūrimą (N – 8). Naujų mokomųjų dalykų dėstymas (N – 25), vertinimo sistemų kūrimas (N – 20) ir vadovėlių rašymas (N – 18) pedagogams kelia abejonių. Visi rezultatai pateikiami keturioliktame paveiksle.

Naujų mokomųjų dalykų dėstymas, vertinimo sistemų kūrimas ir naujų vadovėlių rašymas pedagogams kelia daugiau abejones nei prieštaravimą. Manome, kad tokias pedagogų nuostatas įtakojo tai, kad jiems trūksta mokslinio darbo patirties šiose srityse. Tačiau jei mokyklų vadovai skatintų naujų žinių kūrimą: kokybiška naujovė, kuri skiriasi nuo pradinių duomenų, kuriuos mokyklos nariai naudojo anksčiau. Tie duomenys gaunami tyrimo ir refleksijos metu, tiriant savo patirtį ar mokyklos aplinką. Tada pedagogų dalyvavimas novacijų kūrimo nebūtų toks komplikotas. Pedagogų dalyvavimo novacijų kūrimo yra svarbu asmeninis meistriškumas. Žmonės turi praktiškai įsisavinti naujas idėjas ir įgūdžius, netik apie juos mąstyti. Meistriškumas ir profesionalumas turi akivaizdžią įtaką profesinei veiklai, tačiau kartu jie yra ir priemonės siekti gilesnio suvokimo.

Progresyvu tik tai, kas efektyvu, novacijos progresyvumą parodo jos įsisavinimo rezultatai. Naujovių įsisavinimo procesas apima patirties, kurią įgijo kitos mokyklos ją taikydamos, analizę, modeliavimą; geriausio rezultato akcentavimą. Tačiau nereikia pamiršti, kad pedagogo veikla yra įvairiapusė, kompleksiška, sunkiai pasiduodanti kokioms nors griežtoms taisyklėms ar apribojimams, nes daugiau ar mažiau yra pagrįsta kūryba o darbo rezultatai atsispindi mokinių vertinimuose. Bandėme išsiaiškinti kokios novacijos turėjo didžiausią įtaką, siekiant mokinių ugdymo rezultatų. Gautus rezultatus pateikiame penkioliktame paveiksle.

Iš šio paveikslo matome, kad didžiausią įtaką teigiamiems mokinių rezultatams turėjo nauji ugdymo metodai (N – 110), projektiniai darbai (N – 106) ir informacinės technologijos (N – 105). Naujų mokomųjų dalykų dėstymas (N – 47, naujos mokinių žinių vertinimo sistemos (N – 20) ir nauji ugdymo metodai (N - 16) mokinių rezultatams, įtakos neturėjo.

Iš gautų rezultatų darome išvadą, kad dalis pedagogų teigia jog nauji ugdymo metodai neturėjo jokios įtakos mokinių rezultatams, nors dauguma pedagogų mano, kad nauji įvesti nauji mokomieji dalykai turėjo įtakos pagerėjusiems mokinių mokymosi rezultatams.

15 pav. Novacijų įtaka mokinių rezultatams

Mėgindami rasti priežastis įtakojusias tokią situaciją, padarėme išvadą, kad naujų ugdymo metodų taikymo sėkmė labai priklauso nuo pačio pedagogo, nuo to kaip jis įsisavino šios novacijos diegimą, kaip tiksliai suvokė jos prasmę ir funkcijas, iki kokio lygio pavyko integruoti klasėje. Tačiau, manome, kad pats svarbiausia, teigiamų rezultatų gavimo, priežastis priklauso nuo to kiek pedagogas turi kūrybingumo, kaip moka sudominti mokinius ar kelti jų motyvaciją mokytis.

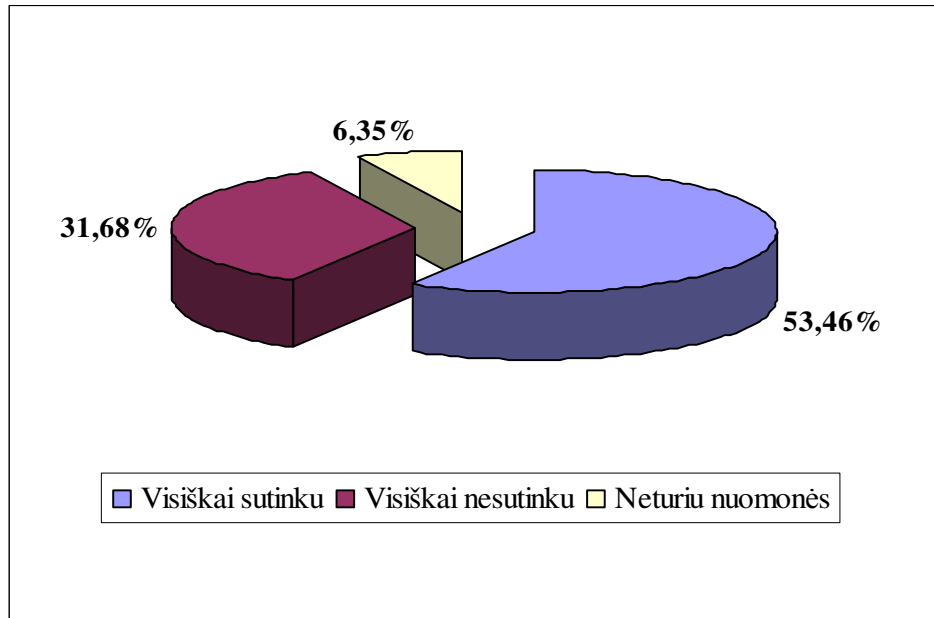
Naujos technologijos, veikia mokymo(si) procesą, nes mokiniai prie televizoriaus bei kompiuterio praleidžia daugiau laiko nei klausydami mokytojo ar skaitydami. Būtent informacinės technologijos tampa priemone reikiamai informacijai susirinkti - mokytojas ir vadovėlis jau nėra vieninteliai informacijos šaltiniai. Tampa labai svarbu ugdyti mokinių mąstymą ir gebėjimą atsirinkti informaciją begaliniame jos sraute bei kitus su informacijos rinkimu, panaudojimu susijusius įgūdžius. Kita vertus, turima informacija norisi dalintis, ją svarstyti (aptarti) bei taikyti. Tai iššūkis mokyklai ir mokytojui - mokymosi veikla taip pat turi keistis diegiant naujas veiklos formas ir sudarant. Todėl yra svarbu, kad mokinei mokėtų naudotis ir neatsiliktų nuo informacinių technologijų.

Nauji mokomieji dalykai bei nauji ugdymo metodai, kaip ir visos naujovės skatina domėjimąsi, kelia motyvaciją mokytis, tuo labiau jei dalykas yra pateikiamas patraukliai. Projektiniai darbai, jų dėka mokyklos turi galimybę pagerinti savo finansinę padėtį, nuo kurios priklauso mokinių vadovėlių, informacinių technologijų kokybė, mokyklos renginiai ir galų gale aplinka kurioje dirba pedagogai ir mokosi mokiniai.

Svarbiausia tai, kad pedagogų dvejonės, blaškymasis tiesiogiai veikia mokinius, kurie mokymusi, veikla, elgesiu pateikia grįžtamąją informaciją. Grįžtamoji informacija kaip visuminio pedagoginio proceso rezultatas yra labai įvairi, mokiniai dar ir dabar stebi ir negali įvertinti savo, kai kurių mokytojų, mokyklos tikrosios pozicijos. Kiti mokiniai kartu su mokytojais kuria ir leidžia klases, mokyklos, metų knygas, kaimo, miestelio, mokyklos istorijas, steigia muziejus. Treti, nepatekę mokytojų vertinimu į A ir B mokymosi lygių programas, pasijuto esą nereikalingi mokykloje, dažnai ir namuose. Norint, kad mokytojas savo darbą atliktų gerai - pastebimai keistų moksleivių mokymosi rezultatus, turi ugdytis mokymosi gebėjimus.

Priešinimosi pokyčiams bei novacijoms problema dabartiniame pasaulyje yra vienodai aktuali ir verslo firmoms, ir švietimo organizacijoms. Viena iš pagrindinių pasipriešinimo priežasčių yra žinių apie pokyčio naudą stoka - nežino kaip keistis ir ką keisti į ką.. Šiuo atveju, pedagogams labai svarbu, kad jie laiku ir objektyviai gautų informaciją apie pokytį: kodėl reikia jį vykdyti, kas pasikeis, kai pokytis bus įdiegtas, kaip jis palies konkretų pedagogą asmeniškai. Tinkamas ir pakankamas pedagogų informavimas apie artėjančias naujoves, jų reikšmingumą, teiktų daug geresnius rezultatus, juk žmogus negali tinkamai atlikti darbo, kai nežino kaip tai padaryti ir kam tai yra reikalinga. Todėl septintu klausimu mėginame išsiaiškinti ar pedagogai supranta pokyčių bei naujovių svarbą. Net 53,46 % apklausos respondentų sutinka, su šio teiginiu. 31,68 % pedagogai nepritaria tokiai nuostatai, o 6,35 % neturi nuomonės šiuo klausimu.

Išanalizavus šiuos duomenis drąsiai galime teigti jog iš tiesų pedagogai nesupranta pokyčių bei naujovių svarbos. Ir galime daryti prielaidas jog tai yra dėl netinkamo ir nepakankamo pedagogų informavimo apie artėjančias naujoves, jų reikšmingumą, kodėl reikia jį vykdyti, kas pasikeis ir kaip naujovės palies pedagogus asmeniškai.

16 pav. Pedagogų nuomonė apie novacijų svarbą

2001 metų G. Cibulsko, B. Janiūnaitės atliktas tyrimas nurodo, kad 56,4 % pedagogų nesupranta pokyčių bei naujovių svarbos, ir mūsų tyrimo duomenimis - net 53,46 %. Situacija iš esmės nepasikeitė, tik labai maža dalimi padidėjo suprantančių naujovių svarbą.

Reikia pastebėti, kad pedagogai gauna informaciją tik apie pačias novacijas ir jų diegimą. Tačiau peršasi tokia išvada, kad šalia gaunamos, trūksta ir tokios informacijos, kuri aiškintų apie novacijų svarbą ir gaunamus teigiamus rezultatus jas pritaikius. Suteikiant pedagogams daugiau informacijos apie novacijų naudą galima, būtų kelti pedagogų motyvaciją taikyti naujoves savo darbe.

Prieš diegiant novacijas yra labai svarbu naujas žinias svarbu "perleisti per mokyklą". Mokykloje veikia struktūros, kurios atrenka, sistemina ir tikslingai paskleidžia žinias. Čia siekiama sumažinti ir susilpninti visų rūšių kliūtis ir trukdžius skleidžiant informaciją ar idėjas tarp visų mokyklos lygių. Tai turėtų vykti ir atsinaujinti nuolat, kad naujos žinios be trukdžių patektų į mokyklą ir sklandžiai judėtų joje.

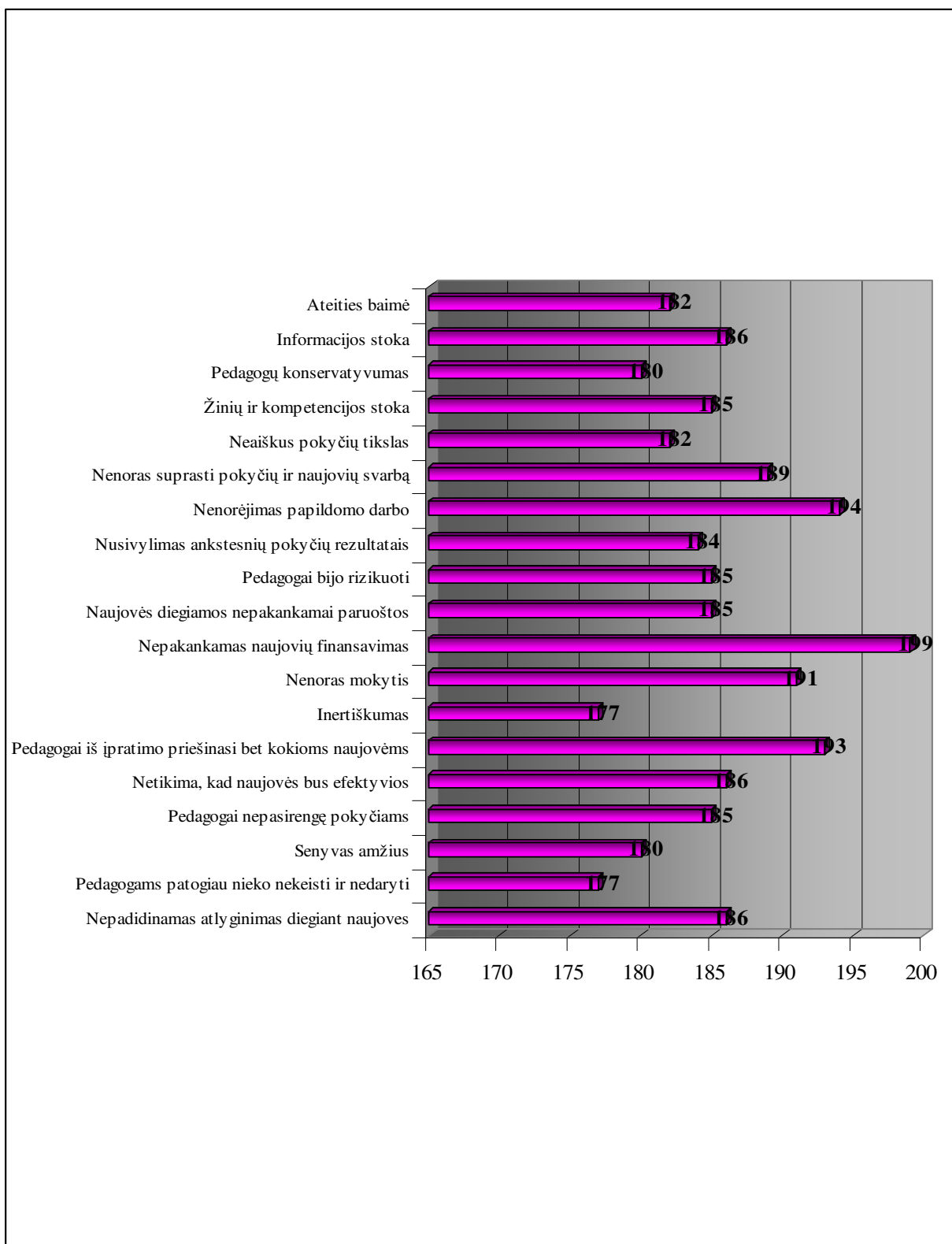
Šiais laikais mokykloms, jų vadovams ir mokytojams yra diktuojami nauji reikalavimai. Nauji laikai diktuoja mokykloms, vadovams ir mokytojams naujus reikalavimus, kiekviena neišvengiama ir paskubomis diegiama naujovė sukelia stresą, pedagogai tarp kurių yra ir gan konservatyvių, turi žaibiškai reaguoti į vykstančius pokyčius, ko pasekoje imama priešintis novacijoms. Kaitą sunkiai išgyvena tie pedagogai, kurie manė, kad viskas, kas buvo mokykloje sovietmečiu - blogai, ir tie, kuriems viskas buvo gerai. Vieni kritikuoja, ieško, kuria, keičia, bando atrasti. Kiti vien kritikuoja, neigia, nepateikdami nieko originalaus ir reikšmingo, nieko alternatyvaus, jie neieško, nekuria. Treti, kurie neturi savo pozicijos, tvirto kelio ir nuomonės. Jie šliejasi prie tos grupės, kurios, jų manymu, idėjos gali būti naudingos arba nuo kurios priklauso jų profesinė, politinė ar kitokia karjera.

Todėl aštuntu klausimu bandome išsiaiškinti dėl kokių priežasčių pedagogai priešinasi novacijoms. Gauti apklausos rezultatai yra pateikiami septynioliktame paveiksle. Pateiktame paveiksle matome, kad nepakankamas naujovių finansavimas (N – 199), pedagogai iš įpratimo priešinasi bet kokioms naujovėms (N - 194), nenorėjimas papildomo darbo (N – 193) yra pagrindinės priežastys dėl kurių kyla pasipriešinimas naujovėms. Mažiausiai pedagogai priešinasi dėl to, kad pedagogai yra konservatyvūs ir senyvo amžiaus (N – 180), patogiaus yra nieko nekeisti nei nedaryti (N – 177), ir iš inertiškumo (N – 177).

G. Cibulsko, B. Janiūnaitės (2001) metais atliktų tyrimų rezultatai yra pateikiami antrame priede. Iš pateiktos diagramos matome, kad ką tik prasidėjęs novacijų diegimas mokyklose, kėlė didelį nerimą pedagogams todėl taip susiklostė, kad pagrindinės, to meto, problemos buvo ateities baimė (N – 53), informacijos stoka ir pedagogų konservatyvumas (N – 42), žinių ir kompetencijos stoka (N -33). Nesėkmių baimė, laisvo laiko išnaudojimas, kūrybiškumo stoka, nekompetetingi mokyklų vadovai ir menkas pedagogų autoritetas visuomenės akyse (visi N – 5), dėl šių priežasčių mažiausiai kildavo pedagogų priešiškus.

Atlikus abiejų tyrimų šio klausimo lyginamąją analizę galime teigti, kad anksčiau vyravę pasipriešinimo priežasčių ryškiai sumažėjo arba perėjo į kitą rūšį. Pavyzdžiui informacijos stoka ir nenorėjimas papildomo darbo.

Diegiant naujoves, atsiradus didesniai kiekiui informacijos ir patirties, taip pat atsirado ir naujų problemų - nepakankamas finansavimas, projektiniai darbai bei nenoras papildomo darbo. Galima sakyti, kad visos šios problemos yra sudedamosios vienos didelės problemos: novacijų diegimo stabdymas. Taip pat galime teigti, kad visos išryškėjusios problemos yra glaudžiai tarpusavyje susiję: projekto neįmanoma paprastai ir greitai parašyti, tam reikia

17 pav. Pasipriešinimo novacijoms priežasčių reitingas

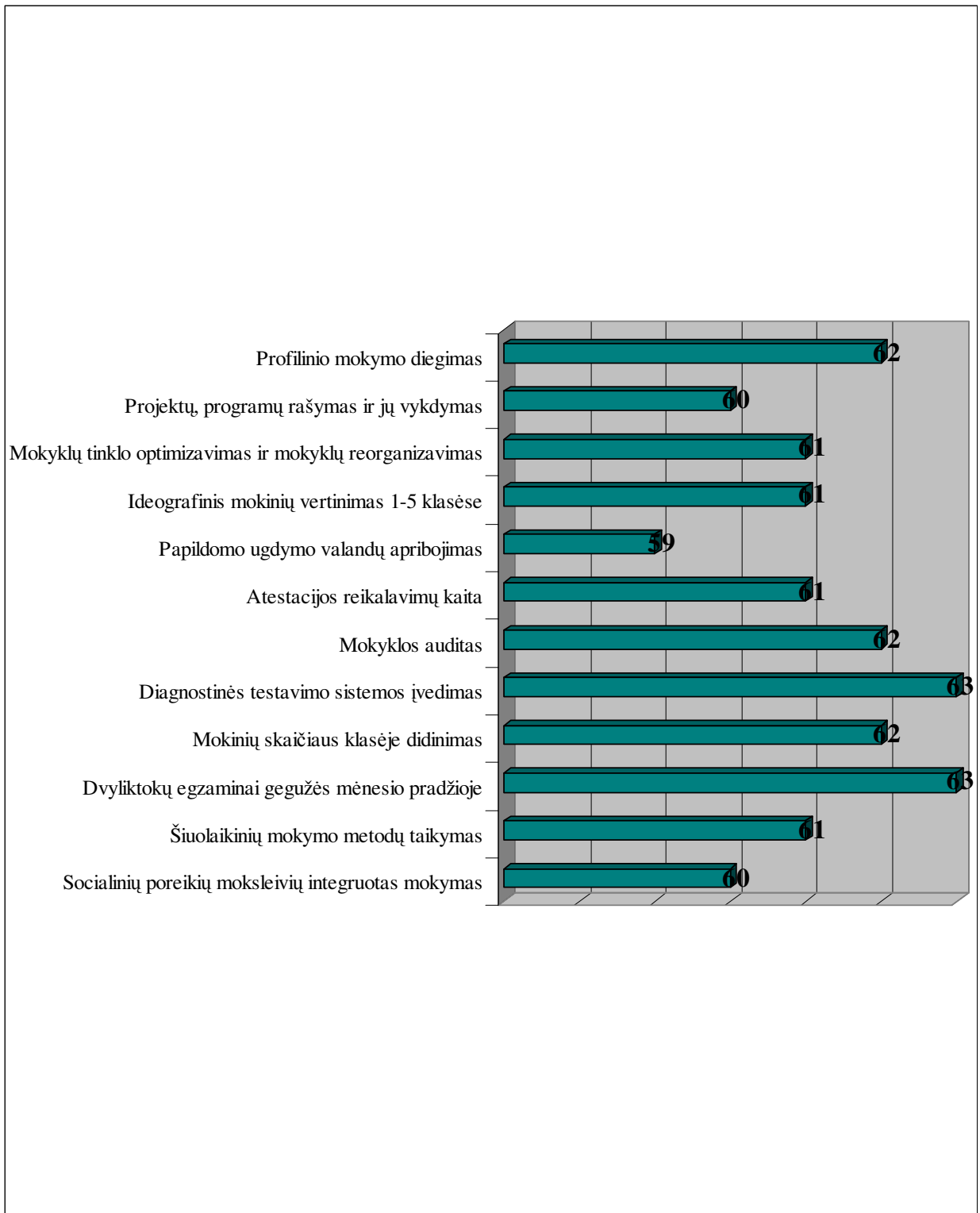
daug informacijos iš įvairių šaltinių o juos surasti tai - jau yra papildomas darbas; parašius projektą net ir laimėjus jį, naujovių finansavimas paprastai nepakankamas ir dėl to negalima iki galo įvykdyti projekto.

Sėkmingai dirbo tie, kurie suvokė principinius asmenybės ugdymo kaitos aspektus ir susikaupę, įvertinę ir atsirinkę akcentavo tautiškumą, atsakomybę, kūrybą, pasirinkimo laisvę. Pajutę tokio posūkio džiaugsmą, jie ėjo gilyn ir platin, išsiliedami į savo fakultatyvus, būrelius, projektus, metodines priemones, individualias programas ar vadovėlius.

Devintu klausimu mėginame išsiaiškinti kokiems būtent pokyčiams labiausiai priešinasi pedagogai. Išryškėjo tokie atsakymų variantai: dvyliktokų egzaminai gegužės mėnesio pradžioje ir diagnostinės testavimo sistemos įvedimas (N - 63), mokinių skaičiaus klasėje didinimas, profilinio mokymo diegimas ir mokyklos auditas (N - 62). Mažiausiai kildavo pasipriešinimas dėl: papildomo ugdymo valandų apribojimo (N - 59), socialinių poreikių mokinių integravimas ir projektų rašymas bei jų vykdymas (N - 60). Išsamesni atsakymų variantai pateikiami aštuonioliktame paveiksle.

Štai 2001 metais iš G. Cibulsko, B. Janiūnaitės atliktų tyrimų, kurių metu buvo pateikta 19 teiginių (priedas Nr. 3), iš kurių galima išskirti, kad opiausiomis problemomis laikomos profilinio mokymo diegimas (N - 38), projektų ir programų rašymas bei vykdymas (N - 34), mokyklų tinklo optimizavimas ir mokyklų reorganizavimas (N - 13). Socialinių poreikių moksleivių integruotas mokymas, šiuolaikinių mokymo metodų taikymas, dvyliktokų egzaminai gegužės mėnesio pradžioje, mokinių skaičiaus klasėje didinimas (N - 3) buvo tik labai mažos pedagogų dalies pasipriešinimo priežastimis.

Atlikus lyginamąją analizę teigiame, kad pedagogai lyg ir susitaikė su projektų ir programų rašymu, jų vykdymu, mokyklų tinklo optimizavimu ir mokyklų reorganizavimu. Tačiau išliko profilinio mokymo diegimo problema ir iškilo naujų problemų, kurios anksčiau nebuvo aktualios pedagogams: dvyliktokų egzaminai gegužės mėnesio pradžioje - pedagogai negali laiku ir gerai paruošti mokinių egzaminams, o tuo tarpu mokiniai negali priimti ir įsisavinti didesnio kiekio informacijos; didinamas mokinių skaičiaus klasėje, mokytojai yra nepajėgūs visiems mokiniams vienodai gerai išaiškinti dalyko; manoma, kad diagnostinės testavimo sistemos įvedimas yra nepagrįstas, kadangi mokinio motyvacija mokytis ar pažangumas dar gali keistis, dėl papildomų egzaminų prasideda didesnis krūvis tiek mokiniams tiek ir mokytojams, o jis ir taip nemažas.

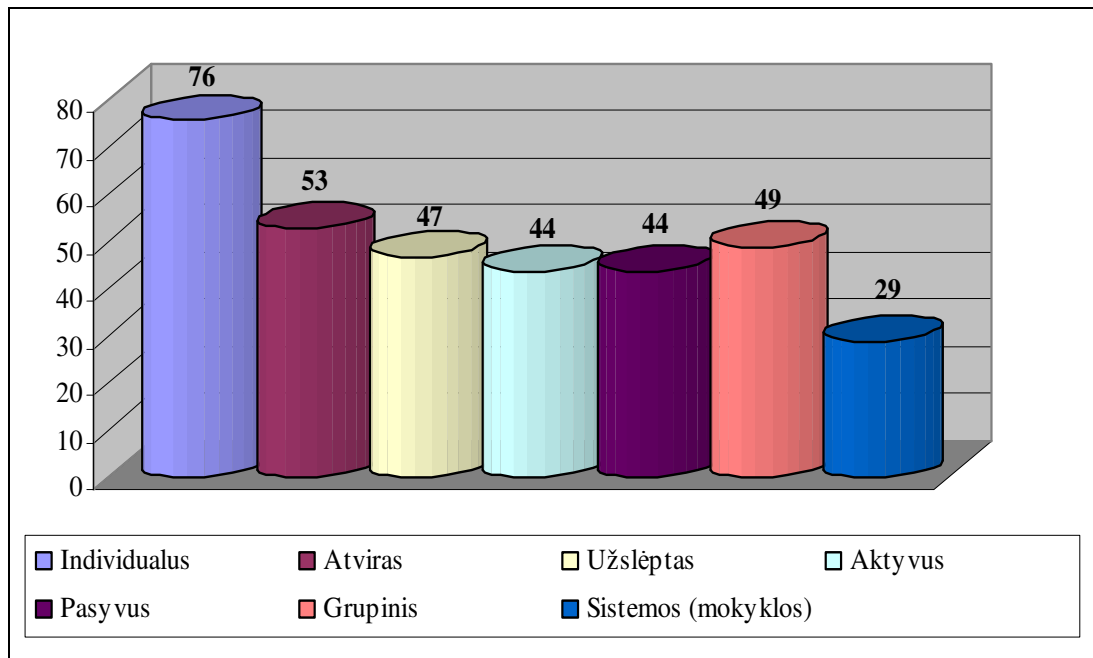

18 pav. Pokyčiai sukeltantys pasipriešinimą

Asmenys, vykdančys pokyčius, turėtų naudodami pokalbių, interviu, anketavimo ir kitas informacijos rinkimo formas, stengtis išsiaiškinti, kaip ir kurie darbuotojai reaguos į pokyčius. Kalbant apie pasipriešinimą pokyčiams švietimo organizacijoje, reikėtų pažymėti, kad mokykloje taip pat egzistuoja ir vadovai, pedagogai bei techninis personalas. Vykdomi pokyčiai skirtingai paliečia kiekvieną grupę, tokiu būdu sukeldami skirtingą reakciją.

Todėl mėginame sužinoti kokios pasipriešinimo formos (jei jos buvo) pastebėtos diegiant naujoves respondentų mokykloje. Išnagrinėjus duomenis (19 pav.) galima teigti jog tarp pedagogų yra paplitęs individualus atviras ir grupinis užslėptas pasipriešinimas.

Manome, kad tokius rezultatus įtakojo tai, kad pedagogai mėgina problemas susijusias su novacijų diegimu spręsti asmeniškai su vadovybe.

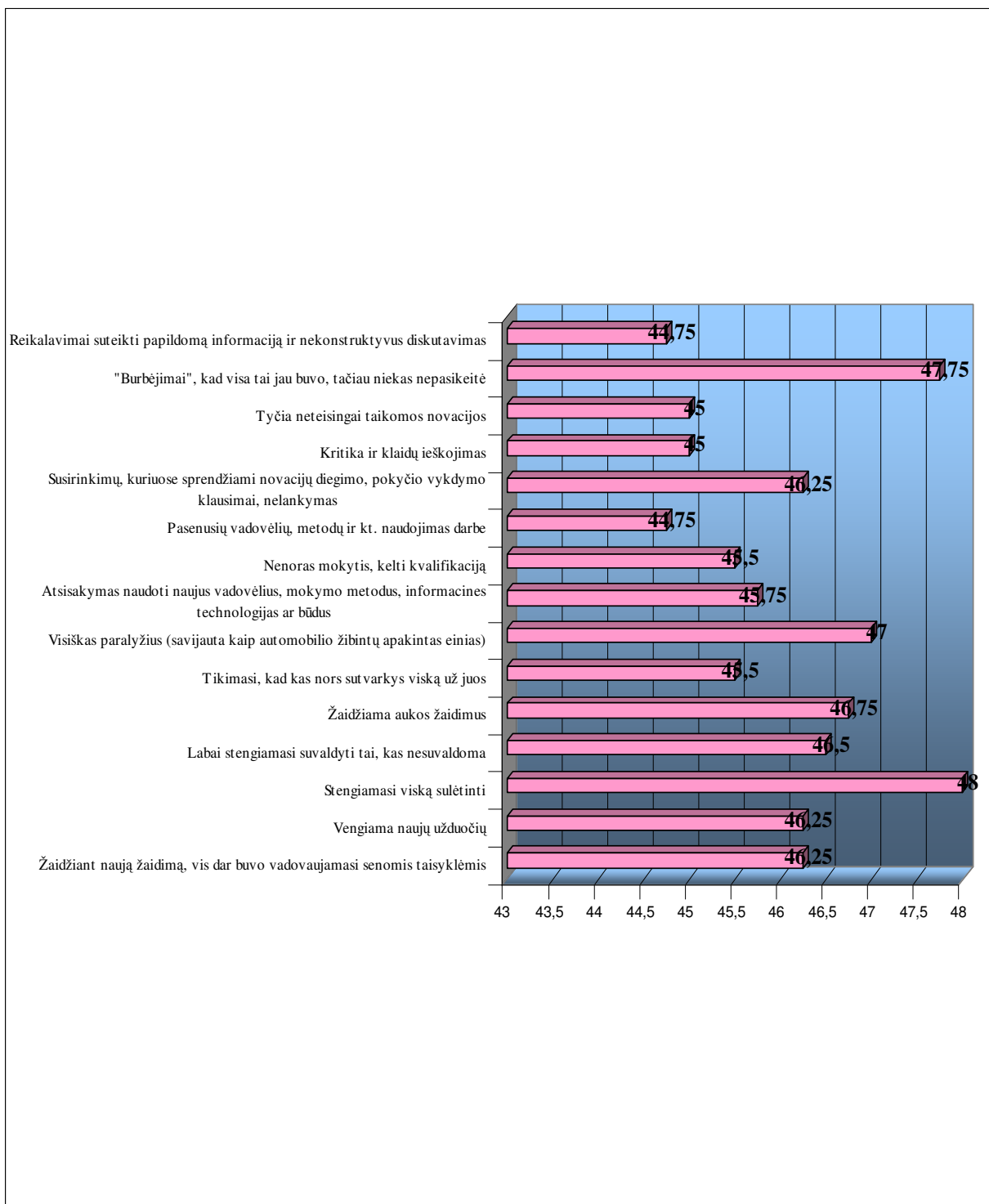

19 pav. Pedagogų pasipriešinimo pokyčiams formos

Pagal G. Cibulsko B. Janiūnaitės tyrimų apibendrinimus išryškėja, kad anksčiau labiau buvo akcentuojamas užslėptas pasipriešinimas (76,3 %).

Lyginamieji abiejų tyrimų duomenys parodo, kad situacija pakito tik iš dalies, ir spėjame jog pasipriešinimo rūšys labiausiai priklauso nuo to, kad pedagogai gavę daugiau informacijos bei patirties apie naujoves tapo labiau savim pasitikintys, žinantys savo galimybes o taip pat pasipriešinimo rūšys priklauso ir nuo mokyklos vadovo nuostatų į novacijas.

Pasipriešinimas Alytaus mokyklose(20 pav.) (Alytaus Dzūkijos vidurinė mokykla, Alytaus „Volungės“ vidurinė mokykla, Alytaus Dainavos vidurinė mokykla) dažniausiai

20 pav. Pasipriešinimo, diegiant naujoves būdai

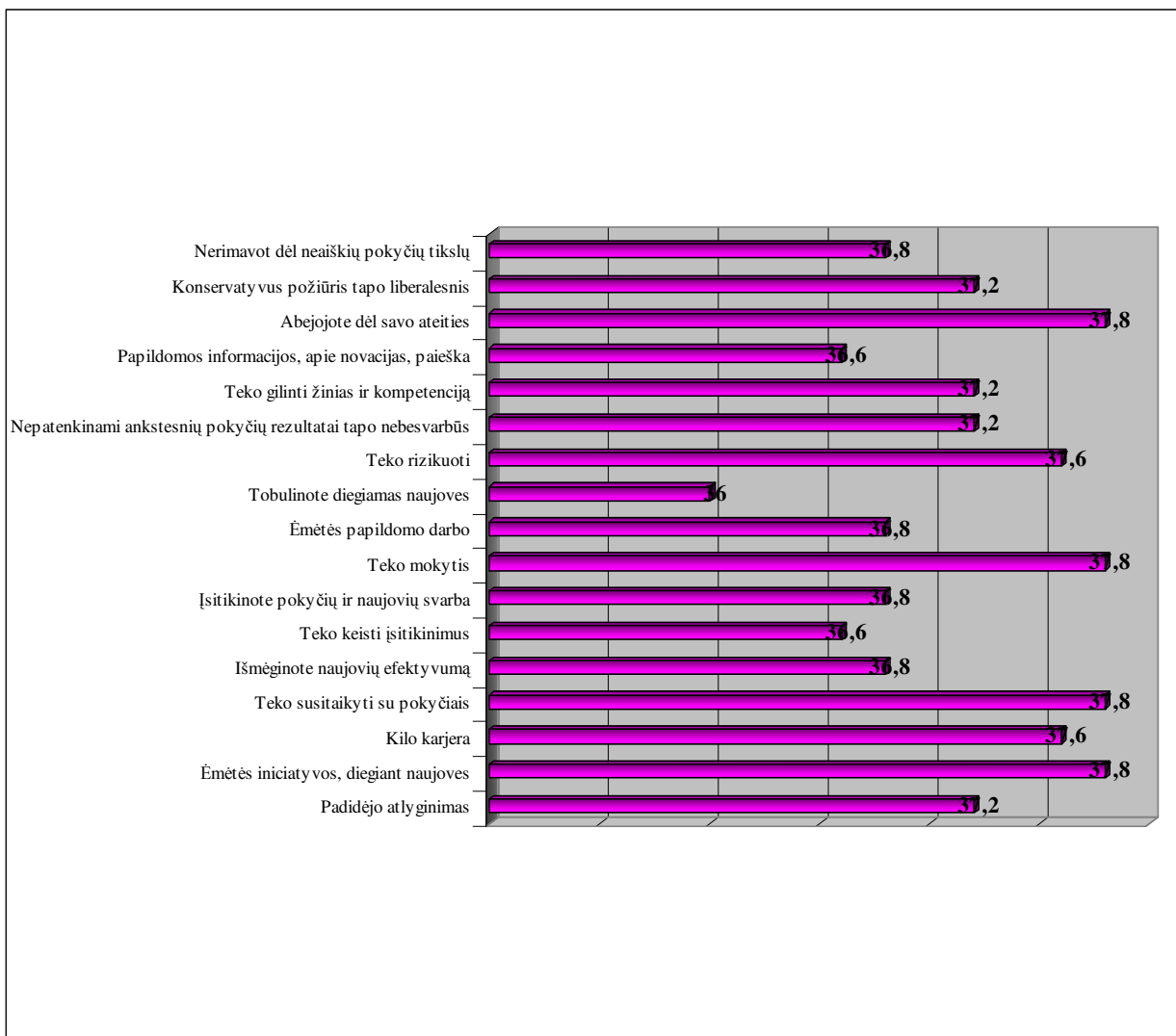
pasireiškėdavo taip: buvo stengiamasi viską sulėtinti (N – 48), atsikalbinėjimais, kad visa tai jau buvo, tačiau niekas nepasikeitė (N – 47,75), visišku paralyžiumi (N – 47), žaidžiant aukos žaidimus (N – 46,75) .

Beveik prieš dešimt metų atliktais tyrimais (G. Cibulsko B. Janiūnaitės, 2001) buvo išsiaiškinta, kad pedagogai pritarėdavo pokyčiams tačiau jų nevykdėdavo arba tai darydavo formaliai, o kiti priešindavosi tam bet koku atveju.

Galime teigti, kad po tiek laiko situacija pasikeitė labai nedaug. Pasipriešinimas novacijoms nesumažėjo, tik iš „pogrindinio“ (pritardavo, tačiau jų nevykdėdavo arba tai darydavo formaliai), perėjo į šiek tiek atviresnį (atsikalbinėjimais, kad visa tai jau buvo, tačiau niekas nepasikeitė ar žaidžiant aukos žaidimus).

Kad ir kokios būtų nemalonus ir nepageidaujamos šios naujovės, kiek joms besipriešintų, vis tiek jos pamažu įsiskverbs. Kiekvieni pokyčiai palieka tam tikrus ženklus, todėl bandome išsiaiškinti, kaip novacijos pakeitė respondentų pedagoginę veiklą (21 pav.). Daugumai pedagogų teko mokytis, susitaikyti su pokyčiais, kai kurie jų net ėmėsi iniciatyvos, diegiant naujoves, abejodami dėl savo ateities (visi šie N – 37,8), vieniems kilo karjera, o kitiems teko rizikuoti (N – 37,6).

Drąsiai galime teigti, kad pedagogams tiesiogiai ar netiesiogiai susijusiems su diegiama naujove teko mokytis, kelti kvalifikaciją. Vyresnio ar pensijinis amžiaus pedagogai abejojo dėl savo ateities. Tikėtina, kad kažkuriems kilo karjera, kitiems - atlyginimas. Ir neabejojama, kad visiems pedagogams buvo daug nerimo ir patyrė stresą.

21 pav. Novacijų diegimo įtaka pedagoginei veiklai

Įvairioje užsienio literatūroje randama, kad taip kaip ir Lietuvoje yra priešinamasi novacijoms, žmogui yra įgimta priešintis tam kas yra nežinoma, nepažįstama, tačiau užsienio pedagogai neturi spaudos šleifo, kuris būtų įtvirtinęs stereotipus, kurių mums, lietuviams, yra sunku atsisakyti.

IŠVADOS

Atlikus duomenų analizę, gauti rezultatai rodo, kad kelta tyrimo problema ir hipotezė pasitvirtino.

Apibendrinant tyrimo rezultatus galima teigti, kad:

- ◆ populiariausios diegiamos naujovės ugdymo įstaigose yra nauji ugdymo metodai, projektiniai darbai, informacinės technologijos, naujos ar patobulintos ugdymo programos, naujos mokinių žinių vertinimo sistemos, nauji vadovėliai;
- ◆ daugiausiai informaciją apie diegiamas naujoves pedagogai gauna bendraudami tarpusavyje, t.y. gandų forma ir ši informacija dažniausiai būna iškreipta. O netikslios informacijos plitimas skatina pasipriešinimą;
- ◆ pedagogai mato save rašant projektus, diegiant informacines technologijas, sudarant naujus ugdymo metodus. Iš šiuo metu įdiegtų novacijų teigiamiems mokinių rezultatams turėjo: nauji ugdymo metodai, projektiniai darbai ir informacinės technologijos;
- ◆ išryškėjo pagrindinės pasipriešinimo priežastys: informacijos apie pokytį stoka, pedagogų konservatyvumas, žinių ir kompetencijos stoka, neaiškus reformų tikslas, papildomo darbo, pokyčių svarbos ir prasmės nesuvokimas;
- ◆ pasipriešinimas dažniausiai pasireiškėdavo individualiu atviru arba uždaru grupiniu būdu, atsikalbinėjimais, kad visa tai jau buvo, tačiau niekas nepasikeitė, visišku paralyžiumi, buvo stengiamasi viską sulėtinti ar žaidžiant aukos žaidimus;
- ◆ dauguma pedagogų buvo priversti mokytis, susitaikyti su pokyčiais, kai kurie iš jų ėmėsi iniciatyvos, diegiant naujoves, kilo karjera, daugeliui teko rizikuoti, abejojant dėl savo ateities.

Pedagogų konservatyvumas, novacijų prasmės nesuvokimas, informacijos stoka, bei nenoras tobulėti stabdo novacijų atėjimą į ugdymo įstaigas. Todėl yra labai svarbu pedagogų švietimas šiuo klausimu. Taip pat yra reikalinga vadovų ir pedagogų bendravimas, problemų, susijusių su naujovių atėjimu, sprendimas, norint išvengti bet kokio pasipriešinimo diegiant novacijas.

REKOMENDACIJOS

1. Svarbu, kad diegiant novacijas į ugdymo įstaigas būtų optimaliai naudojamos ne tik gaunama parama, bet ir kokybiškai pritaikoma patirtis ir pasiekimai. Taip pat yra būtinas vadovų, pedagogų dalyvavimas bendruose projektuose, bendradarbiavimas su Europos Sąjungos šalimis.
2. Reikia skatinti ugdymo įstaigų vadovų ir pedagogų bendravimą. Tarpusavio bendravimas, problemų, susijusių su naujovių atėjimu, sprendimas padėtų išvengti pasipriešinimo diegiant novacijas.
3. Siektina, kad būtų sudarytos galimybės o taip pat skatintinama kelti bendrojo lavinimo pedagogų profesinį kvalifikacinį lygį, teigiamą saviugdą motyvaciją, teigiamų nuostatų į novacijų diegimą, formavimą. Plėsti specialistų rengimo programas.
4. Siekti glaudesnio mokyklų ir aukštųjų mokyklų pedagogų bei specialistų bendradarbiavimo. Tai galėtų padėti parengti kokybiškus ugdymo planus mokiniams, padėtų vienodai interpretuoti novacijų suvokimą.
5. Pertvarkyti pedagogų rengimo ir išplėtoti jų kvalifikacijos tobulinimo sistemas, pasiekiant, kad šios sistemos būtų suderintos su dabartiniais švietimo tikslais ir uždaviniais, kad mokytojas būtų pasirengęs dirbti žinių visuomenės sąlygomis su įvairių gebėjimų ir poreikių mokiniais.
6. Raginti Švietimo ministeriją, kad pedagogams būtų dažniau rengiami seminarai susiję su diegiamomis novacijomis. Kad seminaruose būtų plačiau nagrinėjamos ne tik novacijos ir jų diegimo būdai, bet ir aptariamose problemose bei jų sprendimo būdai, susiję su naujovių diegimu.

LITERATŪRA

1. Arends R. (1998). Mokomės mokyti. Vilnius.
2. Augulis R., Kočiūnas R. (1993). Psichologijos žodynas. Vilnius.
3. Benesch. H. Psichologijos atlasas I d. (2002). Vilnius.
4. Barkauskaitė M. (1997). Lietuvos švietimo reformos eigos tyrimai. Vilnius.
5. Barkauskaitė M. (1997). Devintų klasių mokinių nuostatų, vertybių ir vertinimų tyrimas. Vilnius.
6. Benesch. H. Psichologijos atlasas II d. (2002). Vilnius.
7. Bitinas B. (1998). Ugdymo tyrimų metodologija. Vilnius.
8. Bruzgelevičienė R. (2001). Lietuvos švietimo kaita. Švietimo studijos. Vilnius.
9. Bobrova L., Stašinskienė I., Pacevičienė R. (2004). Kursinių, bakalauro, magistro darbų, baigiamųjų projektų rengimo ir gynimo metodinės rekomendacijos. Šiauliai.
10. Cibulskas G., Janiūnaitė B. (2001). Individualaus pasipriešinimo edukacinėms novacijoms priežastys ir raiškos tipai: bendrojo lavinimo mokyklų vadovų požiūris. Socialiniai mokslai Nr. 1 (27).
11. Cibulskas G., Janiūnaitė B. (2003). Pasipriešinimo edukaciniams pokyčiams mažinimas bendrojo lavinimo mokyklose: vadovų požiūrių aspektu. Ugdymas. Nr. 2003 (3).
12. Čekanavičius V., Murauskas G. (2000) Statistika ir jos tyrimai I dalis. Vilnius.
13. Everard B., Morris G. (1997). Efektyvus mokyklos valdymas. Vilnius.
14. Fullan M. (1998). Pokyčių jėgos. Vilnius.
15. Gudonis V., Valentinas A., Strimaitienė L. (2003). Bendrojo lavinimo mokyklos bendruomenės nuostatos į specialiąsias klases ir jų ugdytinius. Specialusis ugdymas. Šiauliai (9).
16. Guščinskienė J. (2004). Taikomoji sociologija. Kaunas.
17. Hopkins D., Ainscow M., West M. (1998). Kaita ir mokyklos tobulinimas. Vilnius

18. Jackūnas Ž., Barkauskaitė M. (1997). Pedagogai ir mokiniai: požiūris į švietimo reformą. Švietimo studijų sąsiuvinis. Vilnius.
19. Janiūnaitė B. (1998). Šiuolaikinio lyginamosios edukologijos mokslo pasiekimų panaudojimo galimybės modernizuojant Lietuvos švietimo sistemą. Daktaro disertacija. Kaunas.
20. Janiūnaitė B. (1998). Šiuolaikiniai lyginamosios edukologijos tyrimai Lietuvoje: problemos ir perspektyvos. Socialiniai mokslai Nr. 2(15).
21. Janiūnaitė B. (1999). Edukacinių novacijų diegimo tyrimo modelio pagrindimas. Socialiniai mokslai Nr. 4(21).
22. Janiūnaitė B. (2000). Edukacinių novacijų diegimo ypatumai Lietuvos švietimo sistemos modernizavimo kontekste: metodologiniai aspektai. Socialiniai mokslai Nr. 3 (24).
23. Janiūnaitė B. (2004). Edukacinės novacijos ir jų diegimas. Kaunas.
24. Janiūnaitė B., Jotautienė M., Cibulskas G. (2003). Edukacinių pokyčių ir novacijų valdymas. Kaunas.
25. Jovaiša L. (1998). Edukologijos pradmenys. Vilnius.
26. Jovaiša L. (1993). Pedagogikos terminai. Vilnius.
27. Jucevičienė P. (1996). Dabartinės ugdymo mokslo ir praktikos problemos Lietuvoje. Socialiniai mokslai: Edukologija 1.
28. Kardelis K. (2002). Mokslų tyrimų metodologija ir metodai. Kaunas.
29. Keinys S. Šiuolaikinis lietuvių kalbos žodynas (2002). Vilnius.
30. Kinderys A. Tarptautinių žodžių žodynas (2001). Vilnius.
31. Kultūros ir švietimo ministerija (1993). Lietuvos švietimo reformos gairės. Vilnius.
32. Leonavičius. Sociologijos žodynas (1993). Vilnius.
33. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. Vilnius. 2003.
34. Luobikienė I., Guščinskienė J., Palidauskaitė J., Vaitkier R. (1997). Sociologijos pagrindai. Kaunas.

35. Pedagogai ir mokiniai: požiūris į švietimo reformą. (1997). Švietimo studijų sąsiuvinis. Vilnius.
36. Rogers E.M. (1996). The diffusion of innovations. New York.
37. Simonaitienė B. (2004). Mokykla - besimokanti organizacija. Kaunas.
38. Tumėnienė V. (2002). Pedagogų novacinės veiklos ypatumai Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklose. Daktaro disertacija. Kaunas.
39. Tumėnienė V., Janiūnaitė B. (2001). Pedagogų novacinė veikla: nuostatų, diegimo lygių ir interesų aspektai. Socialiniai mokslai. Nr. 4 (30).
40. Tumėnienė V., Janiūnaitė B. (2002). Kai kurie pedagogų novacinės veiklos raiškos bendrojo lavinimo mokykloje aspektai. Ugdymas. Nr. 2(43). Kaunas.
41. Tumėnienė V., Janiūnaitė B. (2002). Pedagogų novacinės sampratos erdvė ir struktūra: teoriniai aspektai. Socialiniai mokslai. Nr. 1.(33). Kaunas.
42. Tumėnienė V., Janiūnaitė B. (2002). Pedagogų novacinės veiklos sampratos erdvė ir struktūra: teoriniai aspektai. Socialiniai mokslai. Nr. 1 (33).
43. Lietuvos švietimo informacinė sistema. Investicinis projektas. Interneto prieiga <[www.smm.lt/program ir projekt/file/is mokykla.htm](http://www.smm.lt/program_ir_projekt/file/is_mokykla.htm)>.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

Gerbiami pedagogai,

anketoje siekiame išsiaiškinti ugdymo institucijų pedagogų požiūrį į novacijas ir jų pačių dalyvavimą mokyklos pokyčiuose.

Apklausa yra ANONIMINĖ

nei vardo, nei pavardės nurodyti nereikia

Niekas, net tyrimo organizatoriai, nežinos kas pildė anketą.

Apklausoje dalyvauja per 200 pedagogų.

Kiekvieno jūsų nuomonė yra labai svarbi. Labai prašome nepalikti neatsakytų klausimų.

Jums tinkamus atsakymo variantus prašome pažymėti pagal pateiktą pavyzdį

Žymėjimo pavyzdys:

NAUJOVĖS	NE	gal ne	gal taip	TAIP
Nauji ugdymo metodai	•	•	•	•

Nuoširdžiai dėkojame ir linkime sėkmės

1. Ar pritariate nuomonei, kad pedagogai – novatoriai, laikosi požiūrio, jog visos novacijos turi neišnaudotų galimybių ir yra svarbu jas atrasti?

Novacijos	NE	gal ne	gal taip	TAIP	NEŽI-NAU
Nauji ugdymo metodai	•	•	•	•	?
Projektiniai darbai	•	•	•	•	?
Informacinės technologijos	•	•	•	•	?
Naujos ar patobulintos ugdymo programos	•	•	•	•	?
Naujos mokinių žinių vertinimo sistemos	•	•	•	•	?
Nauji vadovėliai	•	•	•	•	?
Naujų mokomųjų dalykų dėstymas	•	•	•	•	?

2. Ar jūsų mokykloje yra diegiamos novacijos, kokios?

Novacijos	TAIP	NE	RUO-ŠIAMASI
Nauji ugdymo metodai	•	•	•
Projektiniai darbai	•	•	•
Informacinės technologijos	•	•	•
Naujos ar patobulintos ugdymo programos	•	•	•
Naujos mokinių žinių vertinimo sistemos	•	•	•
Nauji vadovėliai	•	•	•
Naujų mokomųjų dalykų dėstymas	•	•	•
Kita (įrašykite)			

3. Jūsų nuomone, kurios iš šių novacijų yra reikalingos jūsų mokykloje?

Novacijos	NE	gal ne	gal taip	TAIP	NEŽI-NAU
Nauji ugdymo metodai	•	•	•	•	?
Projektiniai darbai	•	•	•	•	?
Informacinės technologijos	•	•	•	•	?
Naujos ar patobulintos ugdymo programos	•	•	•	•	?
Naujos mokinių žinių vertinimo sistemos	•	•	•	•	?
Nauji vadovėliai	•	•	•	•	?
Naujų mokomųjų dalykų dėstymas	•	•	•	•	?

4. Kokiu būdu gaunate informaciją apie diegiamas novacijas ugdymo įstaigoje (pažymėkite kelis atsakymus)?

- Vykstate į šia tema organizuojamus seminarus
- Bendradarbiaujate su kolegomis, pedagogais, specialistais
- Savarankiškai studijuojate literatūrą
- Visuomenės informavimo priemonių pagalba
- Visai negaunate informacijos
- Kita.....

5. Kuriuose iš šių novacijų diegime turėtų dalyvauti pedagogai?

Novacijos	NETU- RĖTŲ	gal ne	gal taip	TU- RĖTŲ	NEŽI- NAU
Nauji ugdymo metodai	•	•	•	•	?
Projektiniai darbai	•	•	•	•	?
Informacinės technologijos	•	•	•	•	?
Naujos ar patobulintos ugdymo programos	•	•	•	•	?
Naujos mokinių žinių vertinimo sistemos	•	•	•	•	?
Nauji vadovėliai	•	•	•	•	?
Naujų mokomųjų dalykų dėstymas	•	•	•	•	?

6. Kurios naujovės, jūsų mokykloje, turėjo didžiausią įtaką, siekiant ugdymo rezultatų?

Naujovės	NE	gal ne	gal taip	TAIP	NEŽI- NAU
Nauji ugdymo metodai	•	•	•	•	?
Projektiniai darbai	•	•	•	•	?
Informacinės technologijos	•	•	•	•	?
Naujos ar patobulintos ugdymo programos	•	•	•	•	?
Naujos mokinių žinių vertinimo sistemos	•	•	•	•	?
Nauji vadovėliai	•	•	•	•	?
Naujų mokomųjų dalykų dėstymas	•	•	•	•	?

7. Ar pritariate nuomonei, jog pedagogai nesupranta pokyčių bei naujovių svarbos?

- Visiškai sutinku
 Sutinku
 Nesutinku
 Visiškai nesutinku
 Neturiu nuomonės
 Kita.....

8. Ar sutinkate, kad pedagogai priešinasi pokyčiams todėl kad:

	NE	gal ne	gal taip	TAIP	NEŽI-NAU
Nepadidinas atlyginimas diegiant naujoves	•	•	•	•	?
Pedagogams patogiau nieko nekeisti ir nedaryti	•	•	•	•	?
Senyvas amžius	•	•	•	•	?
Pedagogai nepasirengę pokyčiams	•	•	•	•	?
Netikima, kad naujovės bus efektyvios	•	•	•	•	?
Pedagogai iš įpratimo priešinasi bet kokioms naujovėms	•	•	•	•	?
Inertiškumas	•	•	•	•	?
Nenoras mokytis	•	•	•	•	?
Nepakankamas naujovių finansavimas	•	•	•	•	?
Naujovės diegiamos nepakankamai paruoštos	•	•	•	•	?
Pedagogai bijo rizikuoti	•	•	•	•	?
Nusivylimas ankstesnių pokyčių rezultatais	•	•	•	•	?
Nenorėjimas papildomo darbo	•	•	•	•	?
Nenoras suprasti pokyčių ir naujovių svarbą	•	•	•	•	?
Neaiškus pokyčių tikslas	•	•	•	•	?
Žinių ir kompetencijos stoka	•	•	•	•	?
Pedagogų konservatyvumas	•	•	•	•	?
Informacijos stoka	•	•	•	•	?
Ateities baimė	•	•	•	•	?

9. Jūsų nuomone, kuriems pokyčiams labiausiai priešinosi pedagogai?

Pokyčiai	NE	gal ne	gal taip	TAIP	NEŽI-NAU
Socialinių poreikių moksleivių integruotas mokymas	•	•	•	•	?
Šiuolaikinių mokymo metodų taikymas	•	•	•	•	?
Dvyliktokų egzaminai gegužės mėnesio pradžioje	•	•	•	•	?
Mokinių skaičiaus klasėje didinimas	•	•	•	•	?
Diagnostinės testavimo sistemos įvedimas	•	•	•	•	?
Mokyklos auditas	•	•	•	•	?
Atestacijos reikalavimų kaita	•	•	•	•	?
Papildomo ugdymo valandų apribojimas	•	•	•	•	?
Ideografinis mokinių vertinimas 1-5 klasėse	•	•	•	•	?
Mokyklų tinklo optimizavimas ir mokyklų reorganizavimas	•	•	•	•	?
Projektų, programų rašymas ir jų vykdymas	•	•	•	•	?
Profilinio mokymo diegimas	•	•	•	•	?

Dar truputį kantrybės, liko visai nedaug.

Prašau atsakykite į visus klausimus.

10. Kokios pasipriešinimo formos (jei jos buvo) pastebėtos diegiant naujoves jūsų mokykloje?

- Individualus
- Atviras
- Užslėptas
- Aktyvus
- Pasyvus
- Grupinis
- Sistemos (mokyklos)

11. Kokių būdu, jūsų mokykloje, pasireiškė pasipriešinimas (jeigu jis vyko) diegiant naujoves?

	NE	gal ne	gal taip	TAIP
Žaidžiant naują žaidimą, vis dar buvo vadovaujamosi senomis taisyklėmis	•	•	•	•
Vengiama naujų užduočių	•	•	•	•
Stengiamasi viską sulėtinti	•	•	•	•
Labai stengiamasi suvaldyti tai, kas nesuvaldoma	•	•	•	•
Žaidžiama aukos žaidimus	•	•	•	•
Tikimasi, kad kas nors sutvarkys viską už juos	•	•	•	•
Visiškas paralyžius (savijauta kaip automobilio žibintų apakintas einias)	•	•	•	•
Atsisakymas naudoti naujus vadovėlius, mokymo metodus, informacines technologijas ar būdus	•	•	•	•
Nenoras mokytis, kelti kvalifikaciją	•	•	•	•
Pasensusių vadovėlių, metodų ir kt. naudojimas darbe	•	•	•	•
Susirinkimų, kuriuose sprendžiami novacijų diegimo, pokyčio vykdymo klausimai, nelankymas	•	•	•	•
Kritika ir klaidų ieškojimas	•	•	•	•
Tyčia neteisingai taikomos novacijos	•	•	•	•
"Burbėjimai", kad visa tai jau buvo, tačiau niekas nepasikeitė	•	•	•	•
Reikalavimai suteikti papildomą informaciją ir nekonstruktyvus diskutavimas	•	•	•	•

12. Kokią įtaką turi edukacinių novacijų diegimas, jūsų pedagoginei veiklai?

	NE	gal ne	gal taip	TAIP	NEŽI-NAU
Padidėjo atlyginimas	•	•	•	•	?
Ėmėtės iniciatyvos, diegiant naujoves	•	•	•	•	?
Kilo karjera	•	•	•	•	?
Teko susitaikyti su pokyčiais	•	•	•	•	?
Išmėginote naujovių efektyvumą	•	•	•	•	?
Teko keisti įsitikinimus	•	•	•	•	?
Įsitikinote pokyčių ir naujovių svarba	•	•	•	•	?
Teko mokytis	•	•	•	•	?
Ėmėtės papildomo darbo	•	•	•	•	?
Tobulinote diegiamas naujoves	•	•	•	•	?
Teko rizikuoti	•	•	•	•	?
Nepatenkinami ankstesnių pokyčių rezultatai tapo nebesvarbūs	•	•	•	•	?
Teko gilinti žinias ir kompetenciją	•	•	•	•	?
Papildomos informacijos, apie novacijas, paieška	•	•	•	•	?
Abejojote dėl savo ateities	•	•	•	•	?
Konservatyvus požiūris tapo liberalesnis	•	•	•	•	?
Nerimavot dėl neaiškių pokyčių tikslų	•	•	•	•	?

13. Jūsų pedagoginio darbo stažas:

14. Kokią turite pedagoginę kvalifikacinę kategoriją:.....

.....

15. Jūsų lytis:

- vyras
- moteris

16. Jūsų išsilavinimas:

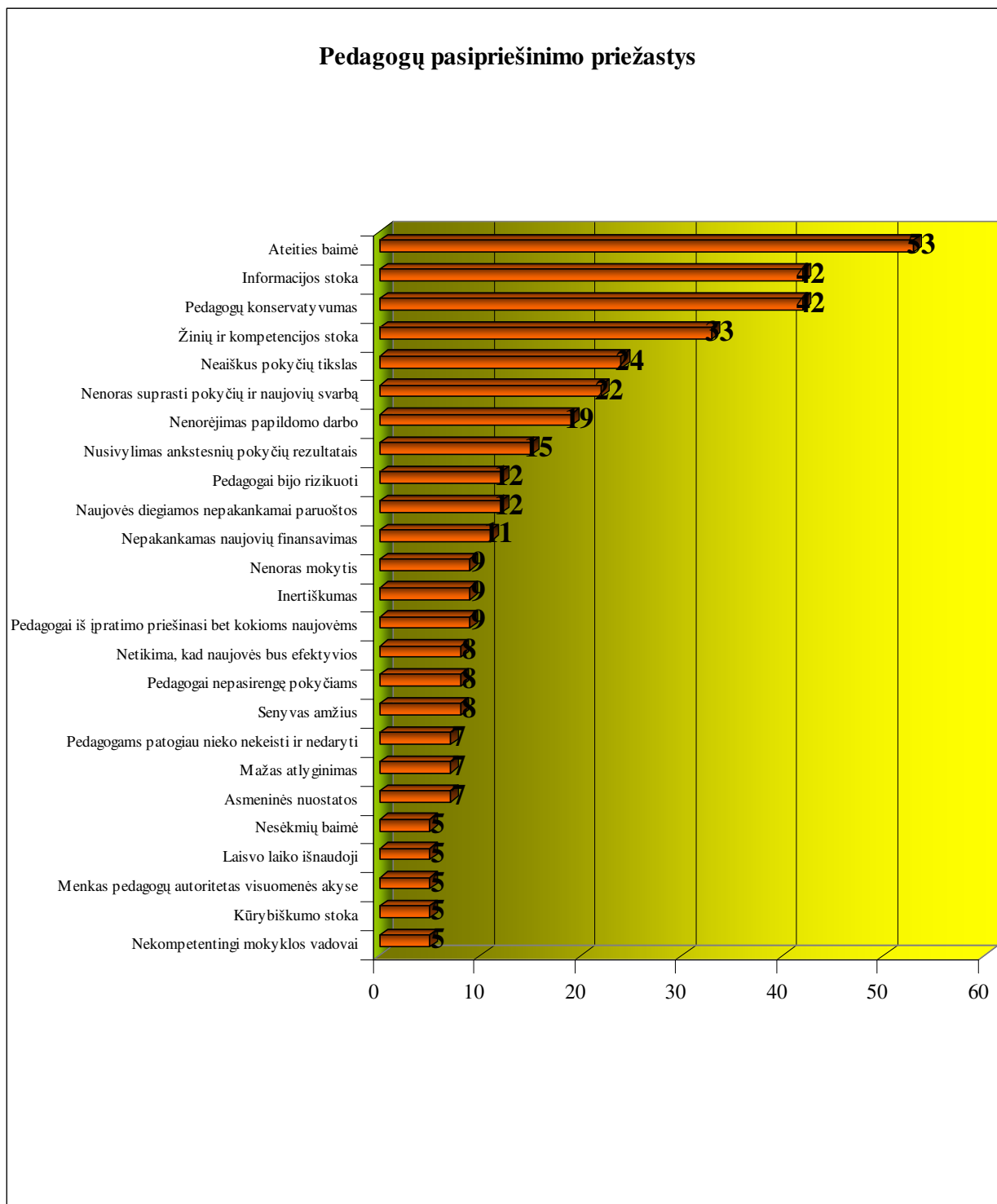
- aukštasis
- nebaigtas aukštasis
- aukštesnysis

17. Jūsų ugdymo
institucija yra:

- mieste
- miestelyje
- kaime

Nuoširdžiai dėkojame už sugaištą laiką. Norime paprašyti, kad dar kartą patikrintumėte ar neliko neatsakytų klausimų.
Primename: anкета ANONIMINĖ,
niekas nežinos kas ją pildė.

Linkime sėkmės!

Pokyčiai, kuriems labiausiai priešinosi pedagogai

